

Verbeter de wereld, begin in Nijmegen

**Verkiezingsprogramma
Gemeenteraad 2022-2026**

**Partij voor
de Dieren**

Verbeter de wereld, begin in Nijmegen!

Toen de kiezers in maart 2018 de Partij voor de Dieren twee zetels in de gemeenteraad van Nijmegen gunden, kregen we regelmatig de vraag of we wel nodig waren in de Nijmeegse politiek.

Deze sceptische houding heeft ons alleen maar aangemoedigd. Er was veel te doen. Vier jaar geleden was er in Nijmegen nog geen dierenwelzijnsbeleid én geen wethouder dierenwelzijn. Er was niets geregeld om biomassa(centrales) uit de stad te weren. Op oudejaarsavond werd er lustig op los geknald, met schadelijke gevolgen voor mens, dier, natuur en milieu. Bij ruimtelijke ingrepen werd te weinig rekening gehouden met aanwezige (beschermde) dieren, er was nog geen aandacht voor natuurinclusief bouwen en het belang van biodiversiteit was geen gespreksonderwerp.

Er lag dus genoeg werk op ons te wachten. De vraag was niet of we wat toe te voegen hadden, maar of andere partijen wel open stonden voor ons frisse groene geluid. Gelukkig was dat vaak het geval en heeft Nijmegen nu een wethouder dierenwelzijn, een officieel dierenwelzijnsbeleid, wordt er geen gebruik gemaakt van biomassa voor onze warmtevoorziening, hebben we als stad een algeheel vuurwerkverbod, wordt er voortaan in principe natuurinclusief gebouwd, is het maaibeeld aangepast ten gunste van insecten en wordt er in plannen beter rekening gehouden met soorten als bunzing, hermelijn en wezel.

Om Nijmegen leefbaar te houden, ook voor de generaties na ons, en om de titel van European Green Capital serieus recht te doen, zullen we op korte termijn radicaal andere keuzes moeten maken over hoe we omgaan met elkaar, met onze leefomgeving en met de Aarde als geheel. Daarvoor is het nodig dat realisten die vasthouden aan hun idealen hun krachten bundelen.

Juist in onze eigen woonomgeving, in en rond Nijmegen, kunnen we met vereende krachten het grote verschil maken. Nijmegen kan een veel prettiger woonomgeving worden voor mens en dier: een groenere samenleving waarin alle inwoners zich thuis kunnen voelen. Een stad waarin het algemeen belang wint van commerciële belangen en waarin ruimte blijft voor komende generaties.

We kijken terug op een rij mooie successen die echt verschil maken voor alle inwoners van Nijmegen, mens en dier. We zijn echter nog lang niet klaar en zetten in op meer overwinningen. Actuele problemen zoals bijvoorbeeld de ernstig vervuilde lucht in Nijmegen door industrie, houtstook en verkeer moeten we samen oplossen. Vaak is het geen kwestie van geld, maar vooral van politieke moed.

De Partij voor de Dieren staat klaar met een enthousiast team om verder te werken aan een groen, (bio)divers, schoon, duurzaam, veilig, leefbaar, sociaal en niet te vergeten diervriendelijk Nijmegen.

Om nog meer successen te halen, kunnen we een verdubbeling van onze huidige twee zetels goed gebruiken. Of jouw stem daarbij ook het verschil kan maken op 16 maart? Absoluut, alle kleine bee(s)tjes helpen. Ze kunnen de doorslag geven voor een veel fijner en mooier Nijmegen.

Michelle van Doorn
Lijsttrekker Partij voor de Dieren Nijmegen

Inhoudsopgave:

1 Er is geen Planeet B	7
De biodiversiteitscrisis en klimaatcrisis samen aanpakken	8
Een betere wereld begint in Nijmegen	8
Besparen, besparen, besparen: minder energiegebruik de hoogste prioriteit	9
Natuurlijk duurzame energie opwekken	10
Klimaatrechtvaardigheid	10
Goed voorbeeld doet volgen	11
2 Dieren tellen mee	13
Bescherming voor alle dieren	14
Stop de vee-industrie	14
Respect en zorg voor in het wild levende dieren	15
Zorg voor huisdieren	16
Educatie en voorlichting	16
Geen vermaak ten koste van dieren	16
3 Kies voor groen	19
Koester onze natuur	20
Meer groen in de straat	21
Meer groen in het buitengebied	22
De gemeente geeft het groene voorbeeld	22
4 Hoogste tijd voor een andere economie	25
Welkom in de donuteconomie!	26
Geen grondstof gaat verloren	26
Afval bestaat niet	26
Lokale economie versterken	27
Stop de vervuiling!	28
Maatschappelijk verantwoord ondernemen	28
Festivals, evenementen en toerisme	29
5 Prettig en duurzaam wonen voor iedereen	31
Geen woningmarkt maar volkshuisvesting	32
Klimaatpositief, circulair en natuurinclusief	33
Durf te kiezen in de schaarse ruimte	33
6 Vervoer zonder vervuiling	37
Ruim baan voor voetgangers en fietsers	38
Goed en duurzaam openbaar vervoer	38
Minder en schonere auto's = meer ruimte en gezonde lucht!	39
7 Gezond en veilig in Nijmegen	43
Gezond begint bij schoon	44
Bewegen is gezond	44
Gezond en duurzaam voedsel	45
Gezond en wel	45
Zoönosen zoals COVID-19 en Q-koorts	46
Zorg op maat	46
Verslavingen	47
Veiligheid	48

8 Iedereen doet er toe	51
Gelijke kansen voor iedereen	52
Humaan asielbeleid	53
Volwaardig meedoen voor iedereen	53
Een armoedevrij Nijmegen	54
Werk in groene banen	54
9 Slimmer, wijzer, mooier	57
Goed onderwijs voor iedereen	58
Cultuur en erfgoed voor iedereen toegankelijk	59
10 Samen, eerlijk en open	63
Sterke lokale democratie	64
Transparant bestuur	64
Het recht op privacy	65

1 Er is geen planeet B

Klimaat, biodiversiteit en energie

We leven op een prachtige planeet die alles biedt wat het leven mooi maakt. Maar

door ons toedoen warmt de Aarde in rap tempo op. Door de uitstoot van broeikasgassen, het gebruik van gif en de vernietiging van natuur maakt de mensheid de Aarde onleefbaar voor mens en dier. De gevolgen daarvan zijn al dagelijks te zien. We kunnen niet op dezelfde voet door blijven gaan, ook niet als we een beetje vergroenen.

Door nú radicaal andere keuzes te maken, kunnen we de klimaatcrisis en de biodiversiteitscrisis samen het hoofd bieden. De Partij voor de Dieren zet daarom volop in op een koersverandering.

Wij kiezen voor Plan B, een plan om de planeet leefbaar te houden.

Nu en in de toekomst.

De biodiversiteitscrisis en klimaatcrisis samen aanpakken

Pas als we durven te denken vanuit het meest kwetsbare – dieren, natuur en milieu – zullen we in staat zijn om de noodzakelijke veranderingen door te voeren die het mogelijk maken om te blijven leven op deze prachtige planeet. De belangrijkste maatregel om de crises te keren is het verkleinen van onze ecologische voetafdruk. Dit vraagt om een allesomvattende aanpak: één waarbij klimaatplannen gecombineerd worden met maatregelen voor behoud en herstel van biodiversiteit. Dat doen we samen met inwoners en bedrijven. Zo kunnen we genieten van meer natuur, een fijnere en schonere woonomgeving, en minder uitstoot van verkeer en landbouw. We maken van een min-min situatie een win-win situatie.

- Voor alle klimaatplannen wordt zo vroeg mogelijk in het proces een natuurtoets uitgevoerd, om kansen te benutten en bedreigingen voor aanwezige planten en dieren te voorkomen.
- Bouwplannen krijgen van de gemeente een CO₂-budget, wat betekent dat er een limiet wordt gesteld aan de hoeveelheid uit te stoten broeikasgassen.
- De gemeente beschermt bestaande bomen en plant daarnaast extra bomen om langdurig CO₂ op te vangen, het liefst in de vorm van bossen.
- De gemeente werkt niet mee aan de kunstmatige (ondergrondse) opslag van CO₂.
- De aangekondigde Omgevingswet biedt onvoldoende waarborgen voor onder andere klimaat, milieu, gezondheid, natuur en dieren. Als deze wet er toch komt moet de bescherming van kwetsbare waarden goed geborgd worden. In omgevingsvisies heeft de aanpak van de klimaat- en biodiversiteitscrises de hoogste prioriteit voor de gemeente.
- De stem van omwonenden en de belangen van natuur, dieren, biodiversiteit en het klimaat worden stevig verankerd in de participatieprocessen bij nieuwe ontwikkelingen.
- Gemeente Nijmegen neemt alle beschermde en Rode Lijstsoorten op in het soortenmanagementplan.
- De uitvoeringsagenda duurzaamheid wordt geactualiseerd en de afrekenbare tussendoelen worden aangescherpt.

Een betere wereld begint in Nijmegen

De beste plek om de wereld te verbeteren is dichtbij huis, in onze eigen gemeente. Nijmegen kan en moet zelf veel doen, maar kan het niet alleen. De gemeente moet zich stevig gaan verzetten tegen de laksheid van de Rijksoverheid om klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit echt aan te pakken. Tegelijkertijd worden lokaal de nodige maatregelen genomen.

- Nijmegen heeft de klimaat- en biodiversiteitscrisis uitgeroepen. Daarom gaat de gemeente aan de slag met een ambitieus klimaatplan met bijbehorend budget. Er komen concrete, afrekenbare tussendoelen en snelle bijstelling als die doelen niet gehaald dreigen te worden. Ook wordt er een biodiversiteitsherstelplan opgesteld.
- Uiterlijk in 2030 is Nijmegen klimaatneutraal en zet zich in op herstel van biodiversiteit en op het behouden, beschermen en uitbreiden van robuuste en verbonden natuur.
- Er komt een wethouder voor Klimaat & Biodiversiteit.
- Al het beleid wordt getoetst op duurzaamheid in een duurzaamheidsparagraaf, waarin de gevolgen voor dieren, natuur, milieu en klimaat staan omschreven.
- De gemeente heeft deskundige werknemers in dienst op het gebied van klimaat, dierenwelzijn, milieu, natuur, maatschappelijk verantwoord inkopen en biodiversiteit. Deze kennis wordt actief gedeeld met partners en netwerken van de gemeente.
- Nijmegen eist scherpere wettelijke maatregelen van het Rijk, waaronder strengere uitstooteisen voor bedrijven en natuurinclusieve en energiepositieve nieuwbouw. Gemeenten moeten meer mogelijkheden krijgen om vervuilende bedrijven aan te pakken en te weren.

- Er komt een expertisecentrum Biodiversiteit en Duurzaamheid waar inwoners en bedrijven gratis en onafhankelijk advies kunnen vragen.
- Nijmegen heeft medewerkers beschikbaar die huurders ondersteunen bij het laten aanbrengen van energiebesparende maatregelen, dit in overleg met de verhuurder of desnoods met tussenkomst van de huurcommissie. Woningeigenaren, VvE's en bedrijven kunnen via de website/loket van gemeente worden verwezen naar energieadviseurs in de regio.
- Een team van deskundige en inspirerende klimaatcoaches staat klaar om inwoners en bedrijven te informeren, te enthousiasmeren en te helpen bij verduurzaming. Zij verstrekken gratis energiescans en meten de ecologische voetafdruk van inwoners en bedrijven.
- Iedere wijk heeft een eigen karakter en specifieke uitdagingen. Daarom maakt de gemeente in samenwerking met inwoners en relevante partners per wijk een concreet transitieplan. Hierin staan plannen voor energiebesparing en de opwekking en opslag van duurzame energie en warmte. Tegelijkertijd wordt gekeken hoe de biodiversiteit van de buurt versterkt kan worden.
- De transitie naar een klimaatneutraal Nijmegen in 2030 geven we samen vorm. De gemeente stelt een, geloot en representatief voor inwoners van de gemeente, burgerberaad in waarbij inwoners, met ondersteuning van experts en creatievelingen, het gemeentebestuur adviseren over het klimaatbeleid. Deelnemers worden hiervoor zeer billijk betaald.

Besparen, besparen, besparen: minder energiegebruik de hoogste prioriteit

Wat je niet gebruikt, hoef je ook niet op te wekken. Daarom moet energiebesparing een veel grotere rol spelen in het duurzaamheidsbeleid van Nijmegen. Naast technische aanpassingen, zoals betere isolatie, warmtepompen en LED-verlichting, kiezen we ervoor om bepaalde dingen niet of minder te gaan doen. Er is in ons dichtbevolkte land bijvoorbeeld geen ruimte om onbeperkt energieslurpers zoals datacenters en de kunstmestindustrie toe te staan.

- In 2030 gebruiken huishoudens, bedrijven en organisaties in Nijmegen ten minste 65% minder energie dan in 1990. De gemeente stelt hiertoe een ambitieus Actieplan Besparen op met concrete en controleerbare tussendoelen.
- Alle gebouwen met verwarming worden goed geïsoleerd. De gemeente zet vol in op voorlichting over en (waar nodig) financiële ondersteuning van natuurinclusieve woningisolatie. Daarnaast komt er tevens meer voorlichting over – en eventueel subsidie voor – het koelen van woningen en kantoren door middel van groene daken, groene gevels en zonwering.
- Nijmegen pakt samen met lokale ondernemers energieverpilling aan, zoals lichtvervuiling, niet-duurzame terrasverwarming, open winkeldeuren in de winter. Duurzame alternatieven worden gepromoot.
- De gemeente gaat strenger optreden tegen vervuilende en energieslurpende bedrijven. Dit doen we door de Wet Milieubeheer streng te handhaven, waaronder de energiebesparingsplicht van bedrijven in deze wet.
- Met bedrijven die zich willen vestigen of uitbreiden, maken we stevige afspraken die verder gaan dan de geldende wettelijke verplichtingen, zoals zon op dak en isolatie. Bedrijven die meer willen doen dan de wettelijke verplichtingen, kunnen op steun van de gemeente rekenen.
- Bedrijven met een grote broeikasgasuitstoot en/of milieuvervuilende activiteiten, zoals slachterijen, de intensieve veehouderij, en olie- en gasbedrijven worden geweerd uit de gemeente. Voor duurzame bedrijven wordt de groene loper uitgelegd.

Natuurlijk duurzame energie opwekken

Onze energie gaan we duurzaam opwekken, dichtbij huis en met respect voor mens, dier en natuur. Omdat ruimte schaars is en er al gauw conflicten ontstaan, is de opwekking van energie op bepaalde plekken ongewenst. Wij zetten vol in op fossielvrije energie uit zon en wind, daar waar het kan. Wij hanteren strikte eisen voor duurzaamheid en veiligheid om te bepalen welke vormen van energie-opwekking duurzaam en veilig zijn en welke niet.

- Zonnepanelen en groen worden de norm op daken, gevels, geluidswallen en boven parkeerplaatsen, behalve op monumentale en beeldbepalende panden. Indien particulieren, VvE's, woningcorporaties en bedrijven dit zelf niet doen, investeert de gemeente hierin door samenwerking met een lokale energiecoöperatie of een gemeentelijk energie-investeringsbedrijf.
- Er komen geen zonneparken in, en aangrenzend aan, de natuur. Voor de aanleg van zonnepanelen wordt gebruik gemaakt van een zonneladder, die de volgorde bepaalt van aanleg. Landbouwgrond is bedoeld voor plantaardige voedselproductie en natuurontwikkeling, niet voor zonneweides.
- Alle nieuwe panden worden energiepositief en wekken meer energie op dan ze gebruiken.
- Er wordt niet geïnvesteerd in warmtenetten die gevoed worden door restwarmte uit de fossiele industrie, bio-industrie of biomassacentrales. We gebruiken duurzame lagetemperatuurbronnen om woningen en andere gebouwen te verwarmen. Naast warmtepompen wordt er geïnvesteerd in warmte- en koudeopslag, bodemwarmte, en warmte uit water (aquathermie) of zout (warmtebatterij). Vanzelfsprekend enkel als het veilig kan en het geen ecologische verstoring veroorzaakt.
- Nijmegen stimuleert windenergie op locaties waar mensen, dieren en natuur er geen of weinig hinder van ondervinden, bijvoorbeeld langs snelwegen en op industrieterreinen. Er komen geen windturbines in natuurgebieden en in gebieden met kwetsbare vogel- of vleermuispopulaties.
- Nijmeegse windturbines worden aangelegd met alle mogelijke en voor de locatie relevante maatregelen om slachtoffers onder vogels en vleermuizen zoveel mogelijk te voorkomen, zoals een stilstandvoorziening en een zwarte wijk.
- Windturbines en zonnepanelen zijn zo duurzaam mogelijk geproduceerd, met zo veel als mogelijk gerecyclede materialen en van duurzame (lokale) leveranciers.
- Het verstoken van bomen is geen oplossing voor het energievraagstuk. Kostbare natuur kappen om te verbranden is niet duurzaam. Ook mestvergisting is niet duurzaam, omdat dit bijdraagt aan de instandhouding van de intensieve veehouderij. We staan de verbranding van hout en de vergisting van mest voor warmte en elektriciteit niet toe. Voor andere vormen van biomassa komen strenge duurzaamheidscriteria.
- Aardwarmte of geothermie kan in bepaalde gevallen een bron van duurzame warmte zijn maar ook hier gelden de zorgvuldigheidsnormen voor mens, dier en natuur en het voorzorgsbeginsel.
- Er is grote behoefte aan praktisch geschoolde vaklieden om de energietransitie mogelijk te maken. Nijmegen werkt samen met het lokale MBO om omscholingstrajecten te ontwerpen en promoten.
- Bedrijvigheid op het Engie-terrein is alleen gericht op echt duurzame energie, dus maakt in ieder geval geen gebruik van biomassaverbranding en mestvergisting.
- Energieopwekking uit de stroming van de Waal gebeurt diervriendelijk.

Klimaatrechtvaardigheid

De lusten en de lasten van de energietransitie gaan we eerlijk verdelen: de grootste vervuilers betalen de zwaarste lasten. Lagere inkomens krijgen de nodige ondersteuning. Inwoners profiteren mee van de opwek van duurzame energie en zijn een belangrijke gesprekspartner in de planvorming.

- Het principe “de vervuiler betaalt” blijft grondslag voor gemeentelijke heffingen, onder andere bij de afvalstoffenheffing. Inwoners die minder afval aanbieden hebben lagere kosten. Het laten ophalen of wegbrengen van grofvuil blijft gratis tot een bepaalde hoeveelheid. Ook komt er een groene heffingskorting op de onroerendezaakbelasting, zodat het financieel aantrekkelijker wordt om een huis of bedrijfspand te verduurzamen.
- Steeds meer inwoners hebben te maken met energiearmoede. Door hoge energiekosten en een laag inkomen hebben ze geen geld om energiemaatregelen te kunnen nemen. Deze inwoners krijgen ondersteuning van de gemeente.
- Initiatieven voor duurzame opwek zijn voor ten minste 50% lokaal eigendom, zodat omwonenden delen in de opbrengsten en een stem hebben in hoe en waar de energie wordt opgewekt.
- Nijmegen zet zich pro-actief in om ondervertegenwoordigde groepen uit de samenleving, zoals jongeren, mensen met een migratieachtergrond en laaggeletterde mensen, beter te betrekken in het participatieproces van de energietransitie.

Goed voorbeeld doet volgen

De gemeente laat zelf zien hoe je duurzaam wordt en inspireert zo inwoners en bedrijven.

- Elk jaar verkleint de gemeente haar ecologische voetafdruk, onder andere door minder energie te gebruiken en door plantaardig voedsel te serveren.
- Bij de aanbesteding en inkoop van producten en diensten en bij het verlenen van subsidies worden harde duurzaamheidscriteria gesteld over bijvoorbeeld CO₂-uitstoot, biodiversiteit, gifgebruik, dierenwelzijn, Fairtrade handel, goede arbeidsomstandigheden en circulaire en lokale economie. Hierover wordt jaarlijks gerapporteerd.
- Gemeentelijke gebouwen zijn uiterlijk 2030 klimaatneutraal, natuurinclusief en fossielvrij.
- Medewerkers van de gemeente, inclusief de raad en het college, worden gestimuleerd om op de fiets of met het openbaar vervoer naar het werk te komen of thuis te werken. Voor zakelijke reizen tot 1200 kilometer wordt niet meer gevlogen, maar de trein genomen.
- De gemeente is transparant over haar CO₂-uitstoot en -besparing van haar eigen gemeentelijke organisatie en van alle activiteiten van huishoudens, bedrijven, organisaties etc. op haar grondgebied gezamenlijk en rapporteert de vooruitgang jaarlijks in een duidelijke, feitelijke en openbare CO₂-boekhouding.
- De gemeente gaat investeren in een gemeentelijk klimaatfonds. Inwoners en bedrijven kunnen eenvoudig klimaatmaatregelen treffen, die betaald worden uit het fonds. De kosten worden dus voorgefinancierd en indien nodig gesubsidieerd. Het fonds wordt revolverend: terugbetaalde leningen (bijvoorbeeld uit lagere energielasten) worden opnieuw geïnvesteerd.
- De gemeente wordt fossielvrij en verzet zich tegen de eventuele winning van fossiele brandstoffen in de gemeente, zoals schaliegas.
- Nijmegen verbreekt de (financiële) banden met fossiele bedrijven en spoort andere organisaties aan om hetzelfde te doen.
- Nijmegen verbiedt fossiele reclame in de openbare ruimte, zodra het mogelijk is.
- Nijmegen sluit zich aan bij de actie ‘fossielvrije pensioenbeleggingen’ voor zijn ambtenaren.

2 Dieren tellen mee

Dierenrechten en dierenwelzijn

In Nijmegen wonen meer dieren dan mensen, maar toch worden zij vaak vergeten in gemeentelijke plannen of beleid en komen ze er bekaaid van af. De Partij voor de Dieren wil dat ook dieren hier een fijne plek hebben om te leven, of dat nu in het wild is of bij mensen thuis. Want de mate van beschaving van een samenleving valt af te meten aan de wijze waarop ze omgaat met dieren.

Bescherming voor alle dieren

Nijmegen is medeverantwoordelijk voor de bescherming van alle dieren binnen zijn gemeentegrenzen: huisdieren, landbouwdieren, en in het wild levende dieren. De opvang van zwerfdieren is bovendien een wettelijke taak van de gemeente. Toch hebben sommige dierenopvangorganisaties in Nijmegen moeite om het hoofd financieel boven water te houden of om voldoende financiën te vinden om hun huisvesting te laten voldoen aan geldende wet- en regelgeving. Nog te vaak worden belangen van dieren niet goed meegewogen in beslissingen van de gemeente. Nijmegen moet juist een voortrekkersrol spelen bij de bewustwording over en gedragsverandering in de omgang met dieren.

- Er komt een wethouder voor Dierenrechten & Dierenwelzijn.
- Nijmegen zorgt voor een vooruitstrevend beleid gericht op dierenrechten en dierenwelzijn dat wordt vastgelegd in de dierenwelzijnsnota waarbij jaarlijks over de voortgang wordt gerapporteerd. Dierenrechten en dierenwelzijn worden standaardonderdelen bij alle beleidsterreinen: van bouwplannen tot zorg en van financiën tot onderwijs.
- Nijmegen zorgt voor een passend budget voor de opvang van zwerfdieren, voor het vervoer en de opvang van in het wild levende dieren die ziek of gewond zijn, en voor de uitvoering van het eigen dierenwelzijnsbeleid. Op plekken waarvan bekend is dat er vaak dieren zoals kippen en konijnen worden gedumpt, plaatst de gemeente borden die dit ontmoedigen en diervriendelijke oplossingen aandragen.
- De handhaving op dierenwelzijn en de signalering van dierenmishandeling en -verwaarlozing worden verbeterd. Dat doen we onder andere door het stimuleren van een goede samenwerking tussen gemeentelijke toezichthouders, hulpverleners, dierenartsen, de dierenambulance, de politie, de omgevingsdienst en de brandweer.
- Nijmegen wil af van de inzet van politiepaarden en -honden en werkt samen met de politie om hiervoor alternatieven te vinden.
- Toezicht, handhaving en vervolging bij dierenrechten-, natuur- en milieuzaken staat standaard op de agenda in het driehoeksoverleg tussen de burgemeester, het Openbaar Ministerie en de politie.
- De gemeente consulteert bij vragen of problemen rond dierenrechten altijd een dierenrechtenorganisatie of dierenwelzijnsorganisatie.
- Nijmegen geeft het goede voorbeeld door in de eigen organisatie te kiezen voor plantaardige catering en dierproefvrije producten.
- Het gemeentelijke vuurwerkverbod wordt actief gehandhaafd. Carbidsschieten blijft verboden.
- De DAN wordt zodanig versterkt, dat de dierenambulance weer 24/7 professionele dierenhulp kan leveren.
- Waar mogelijk zet de gemeente Nijmegen zich in voor het terugdringen of voorkomen van proefdiergebruik zoals in het proefdierlab van de Radboud Universiteit.

Stop de vee-industrie!

De vee-industrie is onethisch en onhoudbaar. Veel dieren zien nooit het daglicht. Er worden zo ontzettend veel dieren gehouden voor vlees, zuivel en eieren dat geen milieu-, natuur- of dierenwelzijnsmaatregel is opgewassen tegen alle problemen die dit met zich meebrengt. Het aantal dieren dat voor consumptie wordt gefokt en gedood moet drastisch omlaag. Kortom: er moet zo snel mogelijk een einde komen aan de bio-industrie.

- Nijmegen ondersteunt initiatieven voor biologische akker- en tuinbouw.
- Nijmegen staat vestiging en uitbreiding van bestaande veehouderijen en slachterijen niet toe. Het faciliteert op geen enkele wijze de instandhouding van deze industrie.
- Nijmegen stelt strengere eisen op het gebied van brandveiligheid, stank- en geluidsoverlast van stallen en andere bedrijven waar dieren bedrijfsmatig worden

gehouden. Hierop wordt strikt gehandhaafd. Maatregelen mogen niet ten koste gaan van het welzijn van de gehouden dieren.

- Nijmegen stimuleert veehouders om te stoppen of de bedrijfsvoering drastisch aan te passen, bijvoorbeeld door over te schakelen naar biologische landbouw.
- Mestverwerkingsinstallaties zijn niet langer toegestaan.
- De gemeente bevordert weidegang, verplicht beschutting in weilanden en ziet erop toe dat gehouden dieren hun natuurlijke gedrag kunnen vertonen.
- Nijmegen stelt strikte dierenwelzijns-eisen aan organisaties die schapen, geiten of runderen inzetten voor begrazing. Nijmegen werkt niet samen met organisaties waarbij het slachten van dieren onderdeel is van deze vorm van bedrijfsvoering.

Respect en zorg voor in het wild levende dieren

Nijmegen is niet alleen verantwoordelijk voor zijn inwoners, maar ook voor de in het wild levende dieren. Toch wordt hun leefgebied ingeperkt en worden ze verjaagd of bejaagd. Jagers en vissers verstoren het evenwicht in de natuur en veroorzaken dierenleed. De Partij voor de Dieren wil dat in het wild levende dieren met rust gelaten worden en de mogelijkheid hebben om in vrijheid te leven.

- Nijmegen verbiedt de jacht op zijn gronden en ontmoedigt het op plaatsen waar het geen eigenaar van is. Om illegale jacht en stroperij aan te pakken worden de regels streng gehandhaafd.
- Hengelen wordt niet langer toegestaan.
- De gemeente zorgt voor het verbinden en uitbreiden van leefgebieden van in het wild levende dieren. Bij drukke wegen zorgt de gemeente voor de aanleg van groenstroken, veilige oversteekplaatsen voor dieren, zoals voor padden op de Houtlaan, en gaat de maximum snelheid omlaag.
- Nijmegen richt de openbare ruimte natuurinclusief in, bijvoorbeeld door aangepast maaibeeld, het plaatsen van vleermuiskasten en vleermuisvriendelijke verlichting, nestgelegenheden voor vogels, insectenhôtels, amfibievriendelijk ingerichte straten en putten, en de aanplant van voldoende voedsel- en waardplanten. Bij elke ingreep of herinrichting van de ruimte wordt rekening gehouden met de klimaatopgave en het versterken van de biodiversiteit.
- Nijmegen informeert en stimuleert burgers om zelf egelsnelwegen te realiseren door een gat in hun erfafscheiding te maken waardoor egels vrij in en uit de tuinen kunnen lopen.
- Oevers worden natuurlijk aangelegd. Als dat niet mogelijk is worden bij kades en oevers voorzieningen getroffen zodat te water geraakte dieren een kans hebben om aan de kant te komen, zoals trapjes, vlonders of touwen.
- Kunstmatige verlichting en geluidsoverlast verstoren het bioritme van mens en dier. Daarom is Nijmegen uiterst terughoudend bij het verlichten van parken en natuurgebieden en bij het aanhouden van verlichting in gebouwen. Indien verlichting echt noodzakelijk is, kiest Nijmegen voor de meest diervriendelijke optie en het beschermen van de rust in natuurgebieden. Groen en water worden niet direct aangelicht en armaturen stralen geen licht naar boven uit.
- Nijmegen zet in op het voorkómen van overlast door in het wild levende dieren. Daarom worden bijvoorbeeld nestkasten geplaatst om de natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups aan te trekken, zorgt de gemeente voor gevarieerde aanplant van groen, komt er een voederverbod in de openbare ruimte en worden er, waar nodig, rasters geplaatst om dieren te weren bij wegen en in de bebouwde kom. Klemmen, vallen en andere vang- of dodingsmethoden worden niet langer gebruikt.
- Nijmegen heeft een aanpak voor de preventie van dierziekten, werkt samen met andere overheden en deskundigen om de verspreiding van dierziekten te voorkomen en past het voorzorgsbeginsel toe.

- Nijmegen ontmoedigt het gebruik van gif en bestrijdingsmiddelen door bedrijven en inwoners, omdat het gebruik ervan een zeer negatieve impact heeft op de natuur, de biodiversiteit en het welzijn van dieren. Ook het gebruik van nematoden of bacteriepreparaten wordt ontmoedigd, aangezien ook nematoden en bacteriepreparaten een negatieve impact hebben op vlinders en andere insecten.
- Bij hoogwater zijn voor alle dieren op het eiland Veer-Lent en in de uiterwaarden vluchtroutes aanwezig.
- De gemeente stopt met het gebruik van niet-specifieke biologische bestrijdingsmiddelen zoals Xentari en past echt diervriendelijke methodes toe om teveel overlast door bijvoorbeeld eikenprocessierupsen te voorkomen.

Zorg voor huisdieren

In bijna de helft van de huishoudens is een huisdier een belangrijk onderdeel van het gezin. De meeste huisdieren worden prima verzorgd, maar soms ontbreekt het mensen aan kennis over goede huisvesting of het natuurlijke gedrag van hun huisdieren, of raken mensen in financiële problemen waardoor zij minder goed in staat zijn om voor hun huisdier te zorgen. Ook worden nog te vaak huisdieren aangeschaft zonder er goed over na te denken. Alleen al in Nijmegen belanden elk jaar ruim 800 huisdieren (cijfers 2020) voor langere tijd in het asiel en het opvangcentrum van de DAN. De Partij voor de Dieren vindt dat Nijmegen een gedegen huisdierenbeleid moet voeren.

- Nijmegen moedigt dierenwinkels en andere tuincentra aan om te stoppen met de verkoop van dieren. Klanten worden eventueel doorverwezen naar een opvangcentrum in de buurt om een dier te adopteren.
- Nijmegen zorgt voor gedumpte dieren en werkt samen met dierenopvangcentra aan herplaatsing.
- Nijmegen ondersteunt mensen met een krappe beurs met een tegemoetkoming bij noodzakelijke dierenartskosten, waaronder castratie en chippen. Ook steunt de gemeente initiatieven als een dierenvoedselbank en een huisdierenopvang voor mensen die tijdelijk niet voor hun huisdier kunnen zorgen door opname in een zorginstelling of gevangenis.
- Er komen binnen de bebouwde kom voldoende veilige uitlaatplekken en losloopgebieden voor honden. Bij het aanwijzen van locaties wordt rekening gehouden met natuurwaarden van het gebied. Waar honden een gevaar vormen voor het welzijn van in het wild levende dieren worden geen losloopplekken toegestaan.
- Nijmegen heft geen hondenbelasting.
- Er komt een chipplicht voor katten, zodra dit wettelijk mogelijk is. Zwerfdieren kunnen dan makkelijker worden geïdentificeerd. Nijmegen ondersteunt projecten waarbij verwilderde katten worden gevangen, gecastreerd of gesteriliseerd en teruggeplaatst.
- Nijmegen is uiterst alert op signalen over mogelijke malafide puppyhandelaren of broedfokkers en komt onmiddellijk tegen dit soort praktijken in actie.

Educatie en voorlichting

Goede zorg voor dieren begint met de juiste kennis over aanschaf, verzorging, huisvesting en het natuurlijke gedrag van dieren. Daarom wil de Partij voor de Dieren dat Nijmegen zijn inwoners actief informeert.

- Nijmegen geeft duidelijke informatie over de aanschaf, omgang, verzorging en huisvesting van huisdieren. Dit gebeurt bijvoorbeeld via de gemeentelijke website, in buurthuizen en via voorlichtingsprogramma's op scholen.
- Nijmegen geeft voorlichting over de waarde van in het wild levende dieren en over hun natuurlijke gedrag. De stadsecoloog wordt breder ingezet, o.a. voor voorlichting aan Nijmegenaren over stadsnatuur en de dieren daarin leven.

- De gemeente informeert inwoners actief over de rol van de veehouderij in de klimaat- en biodiversiteitscrisis.
- Er komt een hitteplan voor gehouden dieren met maatregelen om hittestress te voorkomen. Ook worden het vervoer en de opvang van dieren opgenomen in de rampenplannen van de gemeente.
- Het welzijn van dieren in kinderboerderijen is vaak slecht. Er wordt veel gefokt om in het voorjaar jonge dieren te hebben, waar publiek op af komt. Nijmegen stelt hoge eisen aan het welzijn van dieren op kinderboerderijen, die moeten voldoen aan het Keurmerk Diervriendelijke Kinderboerderijen. Dit keurmerk bepaalt onder andere dat dieren hun natuurlijke gedrag moeten kunnen vertonen, dat er niet gefokt mag worden en dat de dieren niet naar de slacht mogen worden afgevoerd.
- De gemeente ondersteunt De Bastei structureel zodat De Bastei al haar natuur- en milieueducatietaken naar behoren kan uitvoeren.

Geen vermaak ten koste van dieren

Dieren zijn levende wezens, geen hebbedingen of productiemiddelen. De Partij voor de Dieren wil dat er een einde komt aan het gebruik en doden van dieren omwille van vermaak, traditie of mode.

- Nijmegen faciliteert, subsidieert of organiseert geen evenementen met dieren.
- Dieronvriendelijk vermaak zoals op de kermis en bij andere evenementen wordt geen vermaak met dieren, zoals ponyrijden, toegestaan. Het Gebroeders van Lymborchfestival maakt geen gebruik meer van uilen, roofvogels, ganzen, kamelen en varkens. Mobiele knuffelboerderijen met (veelal jonge) dieren worden actief ontmoedigd, net als roofvogelshows en levende kerststallen.
- Op markten worden geen levende dieren verkocht.
- Evenementen waarbij dieren worden verkocht of tentoongesteld, zoals paardenmarkten en vogelshows, worden verboden zodra dit wettelijk mogelijk is. Tot die tijd voert Nijmegen een ontmoedigingsbeleid met een vergunningplicht.
- Het gemeentebestuur roept ondernemers op om geen bont, angorawol, dons of exotische leersoorten zoals huiden van pythons, krokodillen en andere reptielen meer te verkopen.

3 Kies voor groen

Natuur en biodiversiteit

Natuur is van levensbelang.

Door steeds meer bebouwing, wegen, recreatie en andere kortetermijnbelangen van de mens is er steeds minder ruimte voor dieren, bomen en struiken. Groen in en om Nijmegen houdt onze omgeving leefbaar: het houdt water vast, gaat hittestress tegen, zuivert de lucht en biedt een thuis aan vele soorten planten en dieren. Zo heeft de natuur een eigen bestaansrecht. Daarom gaan we radicaal vergroenen. Want een groene gemeente is de beste garantie voor een gezond, gelukkig en toekomstbestendig Nijmegen.

Koester onze natuur

De Partij voor de Dieren wil meer ruimte voor natuur en biodiversiteit. Helaas is de realiteit het tegenovergestelde. Bomen worden nog steeds op grote schaal gekapt. Een boom haalt CO₂ uit de lucht, bevordert biodiversiteit, heeft een dempend effect bij wateroverlast en droogte en werkt bij hitte net zo verkoelend als tien energieslurpende airco's. Het beste moment om een boom te planten is twintig jaar geleden. Het één na beste moment is vandaag.

- We zorgen voor meer natuur in en om Nijmegen. Verbindingen tussen groene gebieden binnen de stad en het groene buitengebied worden aangelegd of versterkt. Zo wordt de natuur robuust en kunnen kwetsbare ecosystemen en vogel- en insectenpopulaties, zich herstellen.
- Bescherming van bestaande natuurwaarden is noodzakelijk om Nijmegen ecologisch waardevol te houden. De gemeente benoemt daarom ecologische 'hotspots' in een natuurverordening, die voorziet in bescherming van deze locaties bij ruimtelijke ontwikkelingen.
- Niet bouwen in het groen! Om Nijmegen leefbaar te houden koesteren we het bestaande groen. Bij aanleg van nieuwe woonwijken of bedrijventerreinen wordt altijd evenredig extra groen aangelegd. Bij renovatie of aanpassingen van wijken wordt er meer groen aangelegd.
- Kappen met kappen! We scherpen criteria voor kapvergunningen flink aan. Er komt een herplantplicht voor elke gekapte boom waarbij de natuur- en klimaatwaarde van de gekapte boom als uitgangspunt wordt genomen. De totale stam- en kroonumfang van de gekapte boom zijn bepalend voor het aantal bomen dat ter compensatie geplant wordt. Dit dient zoveel mogelijk binnen dezelfde omgeving te gebeuren en wordt strikt gehandhaafd. Als herplanten niet mogelijk is, worden de kosten voor het herplanten van een gelijkwaardige boom gestort in een op te richten gemeentelijk bomenfonds. Illegale kap wordt beboet. Bestaande bomen krijgen de ruimte en de juiste verzorging om te groeien en oud te worden.
- Nijmegen laat bij ruimtelijke ontwikkeling ecologisch onderzoek niet enkel uitvoeren in het kader van de Wet Natuurbescherming, maar ook in breder perspectief: een verkenning van overige plaatselijke natuurwaarden. In het ontwerpproces is expliciete aandacht voor kansen en bedreigingen voor plaatselijke natuurkwaliteit.
- Meten is weten. Daarom onderzoekt Nijmegen jaarlijks de aanwezigheid en spreiding van flora en fauna. Het beleid, van groenbeleid tot bouwvergunningen, wordt hierop afgestemd zodat de verscheidenheid en de staat van soorten gemonitord en beschermd kunnen worden.
- Er worden geen verstorende activiteiten gepland in of nabij natuurgebieden.
- Het is belangrijk dat mensen de natuur leren kennen en waarderen, maar recreatie en toerisme mogen nooit ten koste gaan van de natuur zelf. Er komen mensvrije zones in natuurgebieden in en om de stad. Dier en natuur hebben ook rust en beschermgebieden nodig. De natuur moet zich kunnen herstellen en ontwikkelen.
- Nijmegen erkent ecocide, de (grootschalige) beschadiging, vernietiging of het verlies van natuur en ecosystemen en bewaakt dit voor Nijmegen.
- Natuur verdient een stem en een eigen plek aan de onderhandelingstafel. We erkennen de principes van rechten voor de natuur en willen onderzoeken of we in Nijmegen, net als op plekken in andere landen, de natuur echt eigen rechten kunnen geven, bijvoorbeeld via rechtspersoonlijkheid.
- Bedreigde diersoorten en hun leefomgeving worden beschermd. In Westermeerwijk worden de nieuwe mountainbike trails verwijderd, zodat het vliegend hert en andere soorten worden beschermd.
- Veur-Lent wordt niet verder bebouwd.
- In het Valkhofpark en andere parken blijven oude bomen zo lang mogelijk behouden.

- Park Staddijk krijgt voor het grootste gedeelte een natuurbestemming.
- Bij de ontwikkeling van de Kanaalzone blijft oud groen behouden en wordt nieuw inheems groen toegevoegd.
- Het Bomenplan van Nijmegen wordt geactualiseerd en aangescherpt, zodat Nijmegen minstens dubbel zoveel bomen plant als nu is afgesproken.

Meer groen in de straat

Mensen met natuur in hun directe omgeving voelen zich gelukkiger, zijn minder vaak ziek en hebben meer binding met hun buurt. De aanwezigheid van bijen, hommels en vlinders is een indicatie van de ecologische gezondheid van een buurt. Door het radicaal vergroenen van gebouwen, straten en pleinen wordt Nijmegen een betere plek voor mens en dier.

- In elke buurt komt meer groen, te beginnen in de meest versteende wijken en straten. Er komen volop bomen en struiken in de straten en speelnatuur voor kinderen. Parkeerplaatsen worden zoveel mogelijk veranderd in 'groene parkeerplaatsen'; dit wordt de norm bij nieuwe parkeerplaatsen. Nijmegen moet voldoen aan de norm van minstens 50 m² kwalitatief groen per inwoner.
- We gaan alleen nog natuurinclusief bouwen en renoveren. De eisen hiervoor worden vastgelegd in bouwvergunningen en prestatieafspraken met woningcorporaties. Hierin wordt ook rekening gehouden met maatregelen ten behoeve van klimaatadaptatie. Bij nieuwe woningen of bedrijfspanden zijn groene daken en gevels de nieuwe standaard. We zorgen voor nestgelegenheid en slaap- en schuilplekken voor dieren.
- De openbare ruimte wordt natuurinclusief en klimaatadaptief ingericht door minder oppervlaktes te verharden en meer beplanting aan te leggen. Ook maken we gebruik van logische oplossingen zoals groene daken op bushokjes en groene gevels.
- We gaan via voorlichting en subsidies inwoners verder motiveren om hun tuinen te vergroenen. Denk hierbij aan het aanleggen van groene gevels, geveltuintjes en groene daken. Voor het opvangen van regenwater op eigen terrein ontvangen bewoners korting op de rioolheffing.
- Bij herinrichting van straten en stoepen worden standaard geveltuinten aangelegd waar mogelijk.
- Er wordt een grens gesteld aan de maximale hoeveelheid verharding in tuinen en op terreinen.
- Regenwater wordt zoveel mogelijk opgevangen in groene buffers of wadi's. Nijmegen gaat zich inzetten om alle riooloverstorten te ontmantelen. Zo voorkomen we vervuiling van het oppervlaktewater.
- Groenambassadeurs motiveren en ondersteunen inwoners en scholen bij de aanleg van natuurspeelplaatsen, groene schoolpleinen, schooltuinen, groene daken en gevels, geveltuinten, voedselbossen, moestuinen en overige groene initiatieven van inwoners.
- Het aanbod aan en de diversiteit van voedsel voor wilde bijen, hommels en vlinders in het openbaar groen wordt vergroot. Tuinen, bermen, groenstroken, parken en boomspiegels worden ingezaaid met inheemse, biologische mengsels en beplant met waardevolle inheemse bloemen en heesters.
- De gemeente ontmoedigt de verkoop en het gebruik van gif (chemische pesticiden, herbiciden, insecticiden en fungiciden). Ze gebruikt hiervoor alle mogelijke wettelijke middelen en geeft voorlichting aan inwoners en bedrijven.
- Braakliggende terreinen zijn bij uitstek geschikt voor kleinschalige groene inwonersinitiatieven zoals stadslandbouw, natuurontwikkeling, collectief beheerde parken, natuurspeelplaatsen, tiny forests, bijenvelden, kinderspeelplaatsen, sportvoorzieningen, moestuinen of hondenuitlaatplekken. Daarnaast kan Nijmegen ervoor kiezen om braakliggend terrein te zien als tijdelijke natuur en vooral met rust te laten.

- De hele Waalkade wordt groen ingericht en via groene zones verbonden met Kronenburgerpark, Valkhofpark en de groene spoorzones. Auto's en bussen krijgen niet langer toegang tot de Waalkade.
- De groene zones in de spoorzone zoals de Spoorkuil blijven behouden en worden versterkt.
- In het te ontwikkelen stationsgebied wordt ruimte ingepland voor groene corridors, zodanig dat er voldoende ruimte is voor dieren om zich ongestoord via die corridors te verplaatsen.
- In MijnWijkplan krijgen groene projecten voorrang.
- Operatie Steenbreek wordt blijvend ondersteund door de gemeente.

Meer groen in het buitengebied

Ook in het buitengebied moet veel meer aandacht zijn voor vergroening en een natuurinclusieve, diervriendelijke inrichting van het land. We gaan boeren en andere landeigenaren helpen om een omslag te maken.

- Er wordt geen gif meer gebruikt. Boeren en andere landeigenaren worden ondersteund bij de omslag naar gifvrije landbouw, onder andere door deskundigheidsbevordering en convenanten. Teelt waarbij veel gif wordt gebruikt, zoals bij gangbare bloembollen, wordt verboden.
- Boeren en andere landeigenaren worden ondersteund bij de omslag naar biologische landbouw. Denk daarbij aan het versterken van bodemvruchtbaarheid en teelt zonder kunstmest. Landbouw wordt meer natuurinclusief door het aanleggen van houtwallen en het planten van struiken en bomen, bloemrijke akkerranden en kruidenrijke graslanden. Naast voorlichting en educatie speelt de gemeente ook een rol in het koppelen en verstrekken van subsidies en leningen om deze omslag te kunnen financieren.
- Monoculturen worden omgezet naar mengteelt met meer gewasdiversiteit. Geen groene biljartlakens met alleen maar Engels raaigras, maar bijvoorbeeld kruidenrijk grasland en wisselteelt in stroken. Dit versterkt de biodiversiteit en zorgt ervoor dat er minder last is van plagen zoals schimmels.
- Er wordt geïnvesteerd in alternatieven voor de conventionele landbouw, zoals voedselbossen, bio-vegan teelt zonder mest en kunstmest, permacultuur en microfarming.
- De stikstofuitstoot wordt flink verlaagd door minder vee te houden. Boeren worden gestimuleerd en geholpen om te stoppen met de veehouderij. Veehouders mogen niet uitbreiden en worden ondersteund bij drastisch verminderen van het aantal dieren dat wordt gefokt, gebruikt en gedood, verbeteren van het dierenwelzijn en de realisatie van natuurinclusieve kringloopveehouderij.
- Boeren worden gestimuleerd om plantaardige eiwitten te telen voor menselijke consumptie, in plaats van gewassen te laten groeien voor de vee-industrie.
- Om de gevolgen van klimaatverandering te beperken wordt aan boeren en andere landeigenaren gevraagd om meer water op te vangen voor droge perioden. Ook de teelt van klimaatbestendige gewassen, die goed bestand zijn tegen droge of erg natte perioden, wordt gestimuleerd. Onttrekking van grondwater wordt niet langer toegestaan als het grondwaterpeil te laag dreigt te worden.

De gemeente geeft het groene voorbeeld

Via groenbeheer en onderhoud heeft de gemeente veel invloed op de lokale biodiversiteit en ecologie. Gelukkig groeit de bewustwording, maar nog te vaak geven financiële afwegingen de doorslag bij aanbestedingen en de gekozen beheersvormen. Dat kan en moet beter!

- De gemeente gebruikt inheemse en klimaatbestendige biologische zaden, bloemen en planten die worden geselecteerd op hun bijdrage aan de biodiversiteit. Nijmegen kiest hierbij voor een variatie aan soorten op elke locatie.
- Nijmegen beheert het openbaar groen ecologisch en dus zonder gebruik van gif en nematoden of bacteriepreparaten. De gemeente zorgt ervoor dat uitvoerders van het groenonderhoud in bezit zijn van een certificering voor ecologisch bermbeheer (Kleurkeur). Ecologisch groenbeheer vraagt om specifieke kennis. Fouten waarbij dier en natuur het slachtoffer zijn moeten voorkomen worden.
- Wanneer er wordt gemaaid gebeurt dit op een wijze en met een frequentie die zo gunstig mogelijk is voor de biodiversiteit. We bieden ruimte aan stoeplantjes. Bloeiende bloemen laten we staan en boomspiegels worden met rust gelaten.
- Voor het maaien wordt altijd eerst zwerfafval geruimd om de versnippering van zwerfafval in de natuur te voorkomen. De gemeente maakt de maaiplanning bekend aan inwoners zodat lokale zwerfafvalgroepen hierop in kunnen spelen.
- Als mensen overlast ervaren van dieren, mogen de dieren daar niet de dupe van zijn. We kiezen voor preventie, door menselijk gedrag aan te passen via communicatie, en zoeken oplossingen in de ecologie, door de natuurlijke balans te herstellen en ruimte te geven aan natuurlijke vijanden. Er wordt geen gebruik gemaakt van gif en middelen die de ecologie verstoren.
- Bladblazers op fossiele brandstof worden verboden vanwege de schadelijke effecten op de luchtkwaliteit en geluidsoverlast. Blad wordt alleen verwijderd op verharde plekken waar dat nodig is uit veiligheidsoverwegingen. Op andere plekken blijft het liggen als voeding voor de bodem en als schuilplaats voor kleine dieren.
- Werkzaamheden in het groen, zoals maaien, kappen, snoeien, rietsnijden en het uitbaggeren van sloten vinden alleen plaats wanneer dieren niet verstoord of gedood worden en in geen geval tijdens de broed-, paai- en zoogtijd of tijdens de winterrust van dieren.
- Door turfwinning worden waardevolle hoogveengebieden buiten Nederland vernietigd. Daarom gebruikt de gemeente geen turf meer. In plaats hiervan wordt lokaal gewonnen compost uit snoei- en GFT-afval gebruikt. Er komt voorlichting over het kiezen van duurzame potgrond en tuinaarde.
- Er worden strenge duurzaamheidseisen en dierenwelzijnseisen gesteld aan alle pachtovereenkomsten van de gemeente.
- De kasten met honingbijen op het stadhuis worden vervangen door insectenhôtels en bloeiend inheems groen.

4 Hoogste tijd voor een andere economie

Economie en bedrijvigheid

Steeds meer economische groei is niet de oplossing, maar juist het probleem. Wij kiezen voor een eerlijke, schone en regionale economie, waarbij er bestaanszekerheid is voor iedereen en waarbij ecocide, milieuvuiling en aantasting van de natuur aan banden worden gelegd. Hergebruik van grondstoffen en het delen van producten worden de norm. Door andere keuzes te maken, creëren we een duurzame economie en een mooiere wereld.

Welkom in de donuteconomie!

De eenzijdige aandacht voor economische groei put de planeet uit en veroorzaakt wereldwijd een negatief effect op de werk- en leefomstandigheden van mensen. Dat kan anders. De Britse econoom Kate Raworth schetst de ideale economie als een donut. De buitenste ring van de donut mogen we niet overschrijden met onze economie, want dat valt buiten de draagkracht van de Aarde. De binnenste ring van de donut geeft aan hoeveel welvaart er nodig is om iedereen een menswaardig bestaan te kunnen bieden. Tussen die twee ringen van de donut zit een ideale economie: een die sociaal én duurzaam is.

- Nijmegen stuurt op duurzame bloei in plaats van oneindige economische groei. Het versterken van de ecologie is belangrijker dan het laten groeien van de economie.
- De gemeente blijft met haar economisch beleid binnen de donut van Kate Raworth: bestaanszekerheid en welzijn voor elke inwoner zonder door het ecologisch plafond van de Aarde te schieten. Nijmegen maakt hiertoe een eigen donut-model.
- Welvaart wordt niet gemeten of nagestreefd aan de hand van economische groei of hoge plekken in economische ranglijstjes. Nijmegen maakt indicatoren voor brede welvaart leidend in het beleid, zoals natuur en milieu, gezondheid, welzijn van mens en dier, een goede balans tussen werk en privé, wonen, veiligheid, onderwijs, materiële welvaart, maatschappelijke betrokkenheid, sociale relaties en banen.

Geen grondstof gaat verloren

Weg met de wegwerpeconomie, leve de kringlooeconomie! Grond- en hulpstoffen zijn schaars en de winning ervan gaat vaak gepaard met milieuvervuiling en mensenrechtenschendingen. De Partij voor de Dieren wil dat er minder nieuwe grondstoffen nodig zijn. Dit kan door te consuminderen en veel meer te hergebruiken. Zo gaan we vervuiling, klimaatverandering, bodemuitputting en biodiversiteitsverlies tegen.

- Uiterlijk in 2030 is Nijmegen afvalvrij: alle grondstoffen worden hergebruikt. Het gebruik van nieuwe grondstoffen is minimaal gehalveerd. Hiervoor ontwikkelt de gemeente een kringloopstrategie.
- De gemeente geeft het goede voorbeeld en koopt 100% circulair in.
- De gemeente zorgt via een matchingsysteem dat bouwmaterialen bij sloop en renovatie hergebruikt worden, bij voorkeur in de eigen regio. Bij nieuwbouw worden herbruikbare en liefst hergebruikte of natuurlijke materialen gekozen, zoals hout en hennep.
- Vestigings- en vergunningsvoorwaarden worden aangescherpt: nieuwbouw en verbouw van bedrijfspanden moeten circulair zijn volgens de laatste technische standaarden.
- Bedrijven en inwoners worden gestimuleerd om kritisch te kijken naar hun aankopen en verpakkingsmaterialen. De gemeente informeert inwoners en bedrijven actief over hoe zij kunnen consuminderen, hun afval kunnen verminderen, afval goed kunnen scheiden en over duurzame alternatieven voor wegwerpverpakkingen en stimuleert dat zij die informatie ook gebruiken. Bedrijven die circulair willen gaan werken, worden actief ondersteund.
- Ruilen en delen worden gemakkelijker. De gemeente stimuleert en faciliteert lokale ruilsystemen zoals mini-bibliotheken, fietsenbanken en plantenruil.
- De gemeente stimuleert en faciliteert de vestiging van Repair Cafés, waar inwoners hun defecte apparaten of spullen kunnen laten of leren repareren. Ook tweedehandswinkels, weggeefwinkels en weggeefkastjes worden gestimuleerd en ondersteund.

Afval bestaat niet

Wat wij weggooien is vaak nog om te zetten in iets nuttigs. Nijmegen neemt daarom maatregelen om de hoeveelheid restafval terug te dringen. Dit kan door afval gescheiden in te zamelen in combinatie met gedifferentieerde tarieven waarbij de vervuiler het meest betaalt. Ook zorgen we voor een zo hoogwaardig mogelijke verwerking van het afval.

- Afvalscheiding en hergebruik worden voor inwoners zo eenvoudig mogelijk gemaakt, onder andere door bakken voor gescheiden afvalinzameling op loopafstand van woningen te plaatsen, door wormenhotels te plaatsen en afvalscheidingsstations ook op zondag open te stellen.
- Er wordt zoveel mogelijk hergebruikt. Bij de verwerking van het afval wordt de afvalverwerker met het hoogste rendement in hergebruik geselecteerd.
- De vervuiler betaalt: inwoners en bedrijven die veel afval hebben betalen meer dan degenen die minder afval hebben en goed recyclen. Inwoners en bedrijven die minder grondstoffen gebruiken, beter scheiden en zwerfafval aanpakken worden beloond. Er komt meer handhaving en er komen hogere boetes op illegale dump.
- Waar mensen samenkomen ontstaat afval. De gemeente stimuleert scholen, winkels, markten en evenementen om afvalvrij te worden, onder andere door voorlichting en eisen in subsidie- en vergunningsvoorwaarden.
- Het gebruik van wegwerpplastic wordt snel afgebouwd. De gemeente stopt met het gebruik ervan en speelt een coördinerende rol bij de invoering van duurzame alternatieven.
- Er komt een verbod op het verspreiden van confetti en serpentine in de buitenlucht. Het verbod op het oplaten van (wens)ballonnen wordt beter gecommuniceerd.
- Papierverspilling gaan we tegen. Bewoners ontvangen alleen nog ongeadresseerde reclamefolders als zij hier zelf met een ja-ja-sticker om vragen.
- De gemeente stimuleert luierr recycling en informeert gebruikers van luiers en incontinentiemateriaal over wasbare alternatieven.
- De gemeente ondersteunt betrokken inwoners in het schoonhouden van hun eigen buurt door het beschikbaar stellen van afvalknijpers, handschoenen, vuilniszakken, adoptieprullenbakken en door het ophalen van verzameld zwerfvuil. De gemeente organiseert een jaarlijkse straatopruimdag.
- Daarnaast pleit Nijmegen voor de invoering van statiegeld op nog meer producten, en voor een grotere verantwoordelijkheid van producenten en verkopers om zwerfafval te voorkomen. Er komen meer rookvrije zones en er komt een publiekscampagne om de verspreiding van peuken tegen te gaan.
- Bedrijven worden binnen een grotere straal rondom hun zaak verantwoordelijk voor het opruimen van zwerfafval dan de huidige 25 meter. Daarnaast betreft deze opruimverplichting niet alleen meer afval dat aantoonbaar door de winkelier is verkocht.

Lokale economie versterken

Nijmegen kiest voor het versterken van de lokale en regionale economie. Thuiswerken of een korte woon-werkafstand is beter voor mens en milieu. Lokaal inkopen bij regionale bedrijven heeft de voorkeur. Op die manier weten mensen beter waar hun voedsel en spullen vandaan komen en onder welke omstandigheden ze zijn geproduceerd.

- De gemeente begint een koop-lokaal initiatief en geeft zelf het goede voorbeeld door zoveel mogelijk lokaal en regionaal in te kopen.
- De gemeente ondersteunt lokale producenten die hun producten in de regio willen verkopen, bijvoorbeeld door marktstandplaatsen met voorrang of korting aan hen te gunnen.
- Indien het onvermijdelijk is dat bomen gekapt worden, worden gekapte bomen zo hoogwaardig en lokaal mogelijk gebruikt, bijvoorbeeld als bouw materiaal of voor meubels.
- De gemeente ondersteunt ZZP'ers, startups en organisaties die duurzaam ondernemen bij het vinden van kantoorruimte in bedrijfsverzamel panden. Zo mogelijk worden bestaande oude panden omgebouwd voor dit doel.

Stop de vervuiling!

- Nijmegen gaat beter en adequater handhaven bij milieuvervuiling. Bedrijven worden hierop sneller beboet en gesloten.
- Bedrijventerreinen die geen toekomst meer hebben of teveel hinder veroorzaken voor omliggende woongebieden worden circulair en schoon of omgevormd tot woonwijken en groen. Bij herstructurering van bedrijventerreinen die wel toekomstperspectief hebben wordt er veel intensiever gebruik gemaakt van de beschikbare ruimte. Nieuwbouw en renovatie van bestaande bedrijfspanden wordt volledig circulair en demontabel uitgevoerd.
- De gemeente gaat verdozing tegen en weert grootschalige distributiecentra en datacenters.
- Er komt een reclamebelasting voor reclame in de openbare ruimte. Reclamezuilen en banners worden verboden in groene gebieden. Hiermee reguleren we de hoeveelheid reclame en dragen we bij aan consuminderen.
- Bij nieuwbouw stelt de gemeente de eis dat er maatregelen worden genomen om te voorkomen dat schoon regenwater afvloeit naar het riool. Bij bestaande bouw stimuleert Nijmegen maatregelen om regenwater te ontkoppelen. Ook gaat Nijmegen zich inzetten om alle riooloverstorten dicht te maken. Zo spoelt vuil rioolwater niet meer in onze schone sloten.
- De luchtkwaliteit in Nijmegen wordt verbeterd door een integraal plan van aanpak met voldoende maatregelen die daadwerkelijk een positief effect hebben op de luchtkwaliteit.
- De asfaltcentrale van Dura Vermeer wordt gesloten. Andere vervuilende industrie die ook structureel milieunormen blijft overschrijden wordt eveneens gesloten.
- De handhaving capaciteit van de ODRN wordt vergroot, zodanig dat ze op een goede manier toezicht kunnen houden op de aanwezige industrie en andere vervuilers.
- Houtstook door particulieren, zoals in houtkachels, wordt ontmoedigd en actief teruggedrongen door de gemeente. De gemeente stopt met het faciliteren van stookworkshops. De subsidieregeling voor sloop van rookgaskanalen wordt uitgebreid.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Productieprocessen gaan vaak gepaard met hoge CO₂-uitstoot, armoede, uitbuiting, uitputting van natuurlijke grond- en hulpstoffen of schendingen van mensenrechten. De norm wordt maatschappelijk verantwoord ondernemen. Bekeken wordt hoe vestigingseisen hier op kunnen worden aangepast. Nijmegen blijft een Fairtrade gemeente en een Global Goals gemeente en verwerkt deze uitgangspunten in het economisch beleid. Het inkoopbeleid is duurzaam en sociaal, de prijs is daaraan ondergeschikt.

- Pensioenbijdragen voor gemeentemedewerkers worden niet meer geïnvesteerd in fossiele industrieën, de intensieve veehouderij en bedrijven die mensenrechten schenden of wapens verkopen. Nijmegen zet zich in om ABP, waar het verplicht aan moet deelnemen, maatschappelijk verantwoord te laten beleggen.
- Nijmegen zet erop in een maatschappelijk akkoord te sluiten met bedrijven over sociaal en duurzaam ondernemen, met aandacht voor energiebesparing, hergebruik en besparing van grondstoffen, versterking van de lokale en regionale economie en duurzame werkgelegenheid.
- Bij aanbestedingen wordt extra aandacht besteed aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt door te zorgen voor werkplekken en leerwerkplekken voor praktisch geschoolden, mensen met een arbeidsbeperking, statushouders en oudere werkzoekenden.
- Nijmegen stimuleert dat bedrijven vooral werknemers werven in de eigen regio.

Festivals, evenementen en toerisme

Een feestje of vakantie is leuk, maar we moeten wel rekening houden met de impact ervan op omwonenden, dieren, natuur en klimaat. Festivals bijvoorbeeld gaan gepaard met hard geluid, veel licht en vieze uitstoot, met alle negatieve gevolgen van dien.

- De gemeente stelt een evenementenplan op. Daarin wordt onder andere aangegeven hoe de natuur beschermd wordt, wat evenementenlocaties zijn, wat voor soort evenementen hier welkom zijn, hoe vaak ze gebruikt mogen worden, wat daarna de herstelperiode is, hoe omwonenden betrokken worden en wat de maximale geluidsnormen zijn.
- Festivals worden gehouden op plekken waar ze geen schade toebrengen aan de natuur. Er komen duidelijke kaders of en hoe festivals en evenementen kunnen plaatsvinden in parken. Parken blijven toegankelijk voor algemeen publiek. Er komen strengere regels voor geluidsoverlast en lichtvervuiling.
- Evenementen met dieren worden niet toegestaan, zodra dit wettelijk mogelijk is. Tot die tijd ontmoedigt Nijmegen het gebruik van dieren via de communicatie met organisatoren en via een vergunningsplicht voor het gebruik van dieren bij evenementen.
- Evenementen worden duurzaam: vrij van afval (geen gebruik van wegwerpmateriaal), vuurwerk en vervuilende dieselaggregaten. Organisatoren stimuleren dat bezoekers per fiets of met het openbaar vervoer komen. De kosten of gunning van een vergunning zijn afhankelijk van hoe groen en duurzaam het evenement is. Subsidies worden alleen verstrekt als evenementen aan strikte duurzaamheidsvoorwaarden voldoen.
- Bij de vergunningverlening aan horecagelegenheden wordt rekening gehouden met omwonenden wat betreft geluidsoverlast. Horecazaken worden gestimuleerd plantaardige opties aan te bieden. Energieslurpende terrasverwarming wordt zo snel mogelijk verboden en horecaondernemers worden ondersteund bij overschakeling naar duurzame alternatieven.
- Citymarketing en regiopromotie kosten veel geld, dat beter aan duurzame doelen besteed kan worden. De komst van toeristen - zeker als ze met het vliegtuig of de auto komen - is milieuvervuilend en kan voor overlast zorgen. Nijmegen stopt met investeringen hierin. Ook keert Nijmegen zich tegen de wildgroei van hotels en van vakantieverhuur van woningen. Inkomsten uit de toeristenbelasting worden gebruikt om bezoekers te spreiden, te investeren in deelfietsen en het openbaar vervoer en het lokale groen te versterken.
- Festivals en evenementen vinden bij voorkeur niet plaats in of naast natuurgebieden en parken, zoals het Goffertpark, Veur-Lent en park Staddijk, maar bijvoorbeeld in De Vasim, Jan Massinkhal of Doornroosje.

5 Prettig en duurzaam Wonen voor iedereen Wonen en bouwen

Een goede woning is een basisrecht voor iedereen.

Door de volledig ontspoorde woningmarkt is het vinden van een woning echter bijna onmogelijk. Wachtlijsten voor een sociale huurwoning worden alleen maar langer en de prijzen rijzen de pan uit. De 'vrije woningmarkt' blijkt vooral interessant voor huisjesmelkers en speculanten. Gewone kopers, starters en huurders hebben het nakijken. De Partij voor de Dieren wil het woningtekort op een duurzame wijze aanpakken. Nijmegen volbouwen is niet de oplossing; dat maakt de gemeente onleefbaar. Wij willen de beschikbare ruimte en woningen eerlijker en slimmer verdelen.

Geen woningmarkt maar volkshuisvesting

Huizen zijn om in te wonen, geen verdienmodel. Wij willen dat studenten betaalbaar op kamers kunnen, dat starters een huur- of koopwoning kunnen vinden die bij hun situatie past en dat ouderen kunnen doorstromen naar toegankelijke seniorenwoningen. Een passende woning voor iedereen.

- We maken ruimte voor duurzame initiatieven zoals zelfvoorzienende woonvormen, gemeenschappen van mensen die streven naar duurzaamheid (ecowijken) en tiny houses. Bij nieuwbouw en herstructurering wordt ruimte gereserveerd voor sociale projectontwikkeling waarbij toekomstige bewoners gezamenlijk opdrachtgever zijn voor hun eigen nieuwbouwproject.
- Er komen meer betaalbare woningen: fors meer sociale huurwoningen en meer betaalbare middenhuur. Ook komen er (nieuwe) plannen voor betaalbare koopwoningen.
- Er worden geen sociale huurwoningen meer verkocht of geliberaliseerd tenzij deze minstens één-op-één worden vervangen.
- Woningcorporaties zorgen in de eigen voorraad voor genoeg woningen onder de eerste en tweede aftoppingsgrens, om zo alle inkomensgroepen te bedienen.
- Ook de verhuur van (particuliere) woningen boven de sociale huurgrens gaan we reguleren met als doel lagere huren en een betere kwaliteit.
- Er komen regels voor goed verhuurderschap. Verhuurders moeten een verhuurdersvergunning met een beperkte geldigheid aanvragen. Wanneer zij niet voldoen aan de regels voor goed verhuurderschap, raken zij die vergunning kwijt.
- De gemeente stimuleert en faciliteert levensloopbestendige en aangepaste woningen, alternatieve woonvormen zoals meergeneratiewoningen, en zorgwoningen. Woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars ontwikkelen woningen waar (groeps) wonen en zorg gecombineerd worden.
- De gemeente stuurt op gemengde wijken, waar inwoners uit verschillende leeftijdsgroepen en inkomensgroepen, met verschillende achtergronden en leefstijlen, elkaar tegenkomen. Het karakter van wijken en de rechten van degenen die daar al wonen worden beschermd. Bij sloop- en nieuwbouw van een wijk moeten er minimaal evenveel sociale huurwoningen en betaalbare koopwoningen worden teruggebouwd om verdrijving van mensen met lagere inkomens te voorkomen.
- Er komen maatregelen tegen speculatie met woonruimte en leegstand, zoals een zelfbewoningsplicht en een leegstandsverordening met sancties. De gemeente past opkoopbescherming toe waar het mag, om zo beleggers uit de wijken te weren. We stellen een maximum aan het aantal panden dat een individu of onderneming in een gemeente mag bezitten.
- Nijmegen dringt aan op het weer legaliseren van het kraken van langdurig leegstaande panden. Indien gekraakte panden ontruimd worden, zorgt de gemeente ervoor dat dit niet tot nieuwe dak- of thuisloosheid leidt.
- Verkamering en/of het splitsen van woningen kan soms een uitkomst bieden voor het tekort aan passende woningen. Op wijkniveau dient bekeken te worden of dit past in de omgeving. Splitsing moet voldoen aan duidelijke regels om misstanden te voorkomen. Bij verkamering wordt de leefbaarheidstoets toegepast, zodat er een evenwichtige woningmix in straten en buurten kan ontstaan en iedereen zich thuis kan blijven voelen in de eigen woonomgeving.
- Renovatie en herontwikkeling hebben de voorkeur boven sloop en nieuwbouw. Beeldbepalende gebouwen, bomen, lanen en wijken worden niet gesloopt.
- Er komen regels voor de tijdelijke verhuur van woonruimte ten behoeve van toerisme. De gemeente maakt afspraken over tijdelijke verhuur met platforms als AirBnB en woningcorporaties. De gemeente licht inwoners proactief in over deze afspraken.
- De gemeente heeft speciale aandacht voor betaalbare huisvesting voor kwetsbare groepen zoals zorgbehoevenden, alleenstaande ouders, jongeren en ouderen.

Klimaatpositief, circulair en natuurinclusief

We moeten dringend de bestaande woningen verduurzamen en de leefomgeving radicaal vergroenen. Dit is nodig om de klimaatdoelen te halen én om de gevolgen van de klimaatverandering, zoals hittegolven en hoosbuien, goed op te vangen. De afgelopen jaren is hier te weinig aan gedaan: de buitenruimte versteent, bomen worden gekapt en er is nog veel onbenutte ruimte op daken voor groen. We bouwen circulair: er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van gerecyclede, plantaardige hernieuwbare grondstoffen en lokale materialen, die niet afkomstig zijn uit de bio-industrie. Gebouwen worden voorzien van een materialenpaspoort zodat deze materialen bij sloop of verbouwing opnieuw kunnen worden gebruikt. Duurzame houtbouw wordt gestimuleerd.

- Natuurinclusieve en ecologische bouw wordt de standaard. Dat betekent dat een gebouw aangepast wordt aan de flora en fauna uit de omgeving, langer meegaat, en voor meerdere functies geschikt is.
- Nijmegen neemt concrete maatregelen om het bodemleven te beschermen. Met ontwikkelaars worden hierover afspraken gemaakt. Op braakliggende terreinen wordt het verplicht om de grond begroeid te houden.
- We gaan sneller en beter isoleren met gezonde en veilige isolatiematerialen, plantaardige materialen, zoals hennep, stro, lisdodde en vlas. We stoppen met isoleren met pir en pur en andere niet regeneratieve materialen. Ook pakken we bestaande schimmelwoningen aan op een natuurlijke manier. Woningen moeten meer energie opwekken dan ze gebruiken. Dat levert milieuwinst en een lagere energierekening op.
- De gemeente maakt harde prestatieafspraken met woningcorporaties: om uiterlijk in 2030 energieneutraal te zijn en voor het bouwen van voldoende betaalbare en goede huizen.
- Nijmegen gaat zwaar inzetten op natuurinclusief en diervriendelijk bouwen. De Toolbox Natuurinclusief Bouwen wordt ingezet bij alle bouw- en verstedelijkingslocaties in de stad, waarbij minimaal de helft van de totaal te behalen punten binnen deze toolbox door de projectontwikkelaar/bouwer moet worden gehaald.

Durf te kiezen in de schaarse ruimte

We gaan waar nodig woningen bijbouwen, maar alleen waar dat past in de omgeving en waar dat niet ten koste gaat van groen. Waar er ruimte is voor verdichting wordt er geïnvesteerd in extra groen om de gemeente leefbaar te houden voor mens en dier.

- We ontwikkelen een woonladder met een duidelijke limiet aan het aantal toe te voegen woningen in Nijmegen. De eerste trede van de woonladder houdt in dat we bestaande bebouwing slimmer benutten, bijvoorbeeld door het transformeren van kantoorpanden, het aanpakken van leegstand en het stimuleren van doorstroming. Op de tweede trede wordt bestaande bebouwing verdicht, maar alleen waar dat kan zonder de leefbaarheid aan te tasten voor mens en dier. Pas daarna wordt op de derde trede gekeken naar bijbouwen aan de rand van bestaande woonkernen. Tweederde van Nederland bestaat uit landbouwgrond. Als we een substantieel deel daarvan omzetten in natuur, ontstaat er ook ruimte voor extra woningen. De vierde trede bestaat uit grenzen aan de groei: verdere woningbouw is niet meer mogelijk of wenselijk. Oplossingen moeten buiten Nijmegen worden gezocht.
- Om Nijmegen leefbaar te houden, moet er niet verder worden verdicht op plaatsen waar al weinig groen is of waar er overbelaste infrastructuur is.
- We zetten in op meer ruimte voor en een betere bescherming van groen en natuur in bestemmingsplannen en omgevingsplannen.
- Hoogbouw met veel verticaal groen is een mogelijkheid om efficiënt met onze schaarse ruimte om te gaan, maar alleen als het past in de omgeving en dichtbij goed openbaar vervoer is.

- Bij het toevoegen van woningen worden altijd maatschappelijke voorzieningen zoals scholen, zorgcentra, openbaar vervoer, parken, speeltuinen en winkels toegevoegd. Nijmegen zet maximaal in op meervoudig ruimtegebruik.
- Nijmegen neemt recreatiegroen op als maatschappelijke voorziening bij herstructurering van wijken en bij nieuwbouw. Elke inwoner woont op loopafstand van bijvoorbeeld een park of speelbos.
- Bij bijbouwen ligt de prioriteit bij voldoende betaalbare huur- en koopwoningen. Bij nieuwbouw en transformatie wordt minimaal 60% gereguleerde huur toegevoegd. Tweederde hiervan moet sociale huur zijn, en het resterende deel wordt middenhuur tot 1000 euro.
- Bij nieuwbouwplannen wordt serieus rekening gehouden met dier- en plantensoorten die zich al in het gebied bevinden. Voor Rode Lijstsoorten worden zodanige maatregelen genomen dat zij een uitstekende kans hebben om in onze stad te kunnen blijven leven.
- Ook in Nijmegen zijn groene gebieden noodzakelijk voor al haar inwoners, mens en dier. Veer-Lent blijft een groen hart in Nijmegen, waarop geen nieuwbouw plaatsvindt en waar recreatie, indien nodig, wordt beperkt in het belang van de natuur.

6 Vervoer zonder vervuiling

Mobiliteit en bereikbaarheid

Onze gemeente kan zoveel mooier, schoner en gezonder

als we ons anders gaan vervoeren. Stilstaande en rijdende auto's nemen veel plek in, en zorgen voor uitstoot. Daarom is de auto niet langer de baas en zetten we voetgangers, fietsers en openbaar vervoer centraal. Zo realiseren we een groene omgeving en gezonde lucht: basisvoorwaarden voor het welzijn van iedereen.

Ruim baan voor voetgangers en fietsers

Vervuילend verkeer wordt ontmoedigd, schoon verkeer wordt gestimuleerd. Door ruim baan te geven aan voetgangers en fietsers kunnen we de hoeveelheid gemotoriseerd verkeer sterk terugdringen. Hiermee dragen we fors bij aan de klimaatdoelen, krijgen we een gezonder en aantrekkelijker Nijmegen, winnen we ruimte terug voor groen in onze straten en wordt het voor kinderen en dieren buiten veiliger.

- De gemeente investeert fors in snelle, veilige en groene wandel- en fietspaden. Vrijliggende fietspaden en ongelijkvloerse kruisingen bij drukke wegen hebben de voorkeur, maar niet ten koste van bomen en groen. Fietsers hebben altijd voorrang op rotondes en kruisingen met autowegen.
- Er komen veel meer woonerven, leefstraten en fietsstraten waar voetgangers en fietsers voorrang hebben. Gemotoriseerde voertuigen zijn te gast en rijden stapvoets. Zo wordt spelen op straat en samenkomen met bureν veilig en aangenamer. In een Leefstraat richten inwoners hun straat op een creatieve en leefbare manier in zodat er meer ruimte is voor spelen en ontmoeten. De gemeente helpt inwoners om Leefstraten in te richten.
- Het centrum van Nijmegen wordt zoveel mogelijk autovrij. Uitzonderingen worden gemaakt voor o.a. bestemmingsverkeer, mensen met een beperking die afhankelijk zijn van hun auto en mensen die in het centrum wonen.
- De gemeente moedigt bedrijven en organisaties aan om gebruik te maken van fietskoeriers en doet dat zelf ook.
- Scooters, brom- en snorfietzen zijn niet langer welkom op fietspaden binnen de bebouwde kom. Scooters/brommers met verbrandingsmotor werven we uit stadscentra en recreatie- en natuurgebieden, bijvoorbeeld middels milieuzones.
- Alternatieve schone vormen van vervoer zoals speed pedelecs/e-bikes vormen een duurzaam alternatief voor middellang woon-werkverkeer en zijn daarom welkom op de fietspaden, met als maximumsnelheid 25 km/u binnen de bebouwde kom.
- In principe geldt er voor gemotoriseerd verkeer binnen de bebouwde kom een maximumsnelheid van 30 km/h. De inrichting van de weg wordt waar mogelijk aangepast.
- In straten zonder vrijliggende fietspaden wordt de maximumsnelheid beperkt tot 30 km/u. Straten zonder trottoirs worden omgevormd tot (woon)erven, met een maximumsnelheid van 15 km/u.
- Verkeerslichten worden zo afgesteld dat voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer vaker groen licht krijgen dan auto's.
- Er komt een verkeersveiligheidsplan om het aantal verkeersongevallen en het aantal slachtoffers onder mensen en dieren terug te dringen.
- Op sommige plekken, zoals de shared space bij het Centraal Station, wordt het zo druk dat zelfs fietsers en voetgangers niet meer op een veilige manier de ruimte kunnen delen. In die gevallen krijgt de voetganger voorrang en is de fiets te gast.
- De gemeente zorgt voor voldoende gratis stallingen voor fietsers op drukbezochte plekken en bij trein- en bushaltes. Grote stallingen hebben 24-uurs bewaking, bijvoorbeeld via participatiebanen.
- In Nijmegen wordt het eenvoudig om je transportfiets veilig en droog te stallen. Er zijn ruim voldoende stallingsmogelijkheden in de bewaakte fietsstallingen in het centrum.

Goed en duurzaam openbaar vervoer

Momenteel investeert de overheid ruim twee keer zoveel in wegen als in het openbaar vervoer. Als we dat omdraaien wordt Nederland een stuk schoner, veiliger en duurzamer. Laten we in Nijmegen beginnen!

- Openbaar vervoer krijgt prioriteit boven autoverkeer.
- De gemeente blijft deelfietsystemen zoals de OV-fiets stimuleren en faciliteren. Niet alleen op treinstations zijn deelfietsen beschikbaar, ook bij belangrijke bushaltes en P+R-terreinen zijn deze een waardevolle toevoeging aan het openbaar vervoer.

- De gemeente vergroot de parkeer- en reismogelijkheden. Voor reizigers die verder gaan met het openbaar vervoer of fiets worden de P&R-faciliteiten gratis.
- Het openbaar vervoer is en blijft veilig, betrouwbaar, frequent, betaalbaar en toegankelijk, ook voor mensen met een functiebeperking. Het openbaar vervoer is gratis voor mensen met een laag inkomen. In alle woonwijken is regelmatig openbaar vervoer beschikbaar.
- Al het openbaar vervoer en de voertuigen van de gemeente zijn vanaf de eerstvolgende aanbesteding 100% duurzaam aangedreven. Vanaf uiterlijk 2030 zijn alle bussen 100% duurzaam aangedreven en emissievrij.
- Nijmegen zet zich in voor het behoud van bestaande buslijnen, zoals buslijn 5 in het Waterkwartier.
- Deelfietsen worden een betaalbaar en aantrekkelijk alternatief. Voor mensen met een laag inkomen komt er een compensatie.
- Inwoners van Nijmegen die hun auto veelvuldig delen via deelapps krijgen aantrekkelijke beloningen zoals gratis parkeren of een gratis parkeervergunning.

Minder en schonere auto's = meer ruimte en gezonde lucht!

Overall waar auto's staan of rijden, kunnen geen kinderen spelen. Nijmegen kiest ervoor om de openbare ruimte terug te winnen op de auto.

- Er komen geen nieuwe autoparkeerplekken bij op straat. Overbodige parkeerplaatsen worden omgevormd tot bredere voetpaden, kinderspeelplekken, bloemrijke bermen, kleine parken of fietsparkeerplekken.
- De binnenstad wordt autovrij. Parkeren kan buiten de stad met goede P+R-voorzieningen en hoogwaardig openbaar vervoer. Er komen meer carpoolplekken en liftershalthes.
- De gemeente voert gedifferentieerde tarieven voor parkeren en parkeervergunningen in op basis van de uitstoot van het voertuig, waarbij een hoger tarief wordt gehanteerd voor vervuילende auto's dan voor schonere auto's.
- Nijmegen streeft naar Zero Emissie voor de logistiek. Vrachtverkeer wordt waar mogelijk geweerd uit het centrum en woonwijken. Aan de rand van de gemeente komen overslagpunten of distributiehubs, waarna verder vervoer van goederen fossielvrij plaatsvindt.
- De gemeente hanteert minimale afstanden tussen drukke verkeerswegen en de vestiging van gevoelige bestemmingen, zoals scholen, kinderdagverblijven en verzorgingscentra.
- Verkeerswegen voor gemotoriseerd verkeer worden door de gemeente niet meer uitgebreid of verbreed.
- Vervuילend verkeer wordt geweerd door de invoering en uitbreiding van milieuzones.
- De gemeente zorgt voor voldoende oplaadpunten met groene stroom voor elektrische voer- en vaartuigen. Deze worden waar mogelijk in het bestaande straatbeeld geïntegreerd, bijvoorbeeld in de grond of in lantarenpalen.
- Initiatieven voor elektrische deelauto's en (elektrische) (bak-)fietsen worden actief ondersteund.
- Op centrale pleinen in de buurten worden elektrische deelauto's, deel-(bak-)fietsen aangeboden (voordelig met stadspas) aan bewoners van de buurt. Hiermee bestrijdt de gemeente vervoersarmoede en biedt mensen een alternatief voor de eigen auto.
- Voor medewerkers, de raad en het college wordt vervoer per fiets door de gemeente bevorderd. Voor langeafstandsvervoer wordt gebruik gemaakt van openbaar vervoer en elektrische deelauto's.
- Nijmegen onderzoekt de mogelijkheden voor elektrisch passagier- en goederenvervoer over water.
- Schone vaartuigen krijgen voorrang bij ligplaatsvergunningen.

- De Graafseweg wordt verder versmald tot aan de S100 en verder vergroend. Bestemmingsverkeer voor Nijmegen centrum kiest P+R oplossingen.
- De Dorpsingel wordt niet uitgevoerd. Faciliteren van meer autobewegingen past niet meer in het toekomstige beleid.
- Nijmegen gaat binnen de S100 een ontmoedigingsbeleid voeren voor autobezit. Minder parkeerplaatsen en meer autodelen worden de norm.

7 Gezond en veilig in Nijmegen

Gezondheid, zorg en veiligheid

Een gezonde en veilige leefomgeving draagt bij aan het voorkomen van problemen. Als mensen gezonder leven door meer buiten te zijn, veel te bewegen en goed te eten, zijn ze minder vaak ziek en belanden ze minder snel in een zorgtraject. De Partij voor de Dieren legt de nadruk daarom op preventie. Niet alleen bij gezondheid, maar ook bij nieuwe virusuitbraken en bij veiligheid. Mensen die zorg of ondersteuning nodig hebben dienen zo goed en snel mogelijk te worden geholpen. Geld mag nooit een reden zijn om geen of ondermaatse hulp en ondersteuning te krijgen.

Gezond begint bij schoon

Een gezonde omgeving begint bij een schone omgeving. De negatieve effecten van luchtverontreiniging en geluidsoverlast op de gezondheid mogen niet onderschat worden. Deze randvoorwaarden voor onze gezondheid moeten beter worden bewaakt.

- Iedereen heeft recht op schone lucht. De Partij voor de Dieren wil dat Nijmegen een plan opstelt om ervoor te zorgen dat de gemeente voldoet aan de luchtkwaliteitsnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie.
- De gemeente bevordert schone lucht door op meer plekken gemotoriseerd verkeer te weren, milieuzones in te stellen en houtstook aan banden te leggen. Houtstook is een enorme bron van ultrafijnstof, dat voor gezondheidsproblemen kan zorgen bij o.a. longpatiënten, (ex-)coronapatiënten, kinderen en ouderen. Daarom komen er geen biomassacentrales en de gemeente licht haar burgers beter voor over de schadelijkheid van houtstook. Aanschaf van pellet- en houtkachels wordt ontmoedigd.
- Om stankoverlast en gezondheidsrisico's voor omwonenden weg te nemen wordt de bestaande veehouderij afgebouwd en worden nieuwe veehouderijen niet toegestaan.
- Er komen geen nieuwe mestvergisters en bestaande mestvergisters worden uit gebruik genomen. Ook andere vormen van mestverwerking zijn niet toegestaan.
- Bomen en groen maken de lucht schoner. Mensen en dieren worden daarnaast gelukkiger van een groene omgeving. De gemeente is daarom ambitieus in het planten van extra groen en bomen en beschermt bestaande bomen.
- Nijmegen heeft bedrijven die vervuiling veroorzaken goed in beeld en handhaaft strikt op overlast en overtredingen. Er komt meer capaciteit bij de toezichthouders zodat zij intensiever kunnen controleren, ook om milieuvuiling te voorkomen. Er komt een lokaal meldpunt waar misstanden op het gebied van natuur en milieu ook anoniem gemeld kunnen worden.
- Nijmegen werkt uitbreiding van vliegverkeer tegen en verzet zich tegen toenemend vliegverkeer boven de gemeente.
- De gemeente is samen met het drinkwaterbedrijf, het waterschap, de provincie en het Rijk verantwoordelijk voor schoon en gifvrij drinkwater, zonder stoffen als PFAS (zoals GenX). Bij nieuwe ontwikkelingen worden geen vervuilende activiteiten getolereerd die negatieve gevolgen kunnen hebben voor de drinkwatervoorziening.
- Geluidsoverlast kan stress veroorzaken en de gezondheid verslechteren. Nijmegen pakt bronnen van geluidsoverlast in de woonomgeving aan. Hierbij worden de WHO-richtlijnen voor geluid van weg-, vlieg- en railverkeer en windturbines aangehouden.
- Nijmegen gaat voorzichtig om met elektromagnetische velden. Het blijft cruciaal om in de telecomsector strikt te handhaven op elektromagnetische stralingsnormen, inclusief de gecombineerde effecten van meerdere antennes.
- Fabrieken en andere bedrijven met emissie van schadelijke en overlastgevendende stoffen worden aan strenge normen onderworpen, waarop de gemeente frequent toetst.
- De gemeente zet al haar ter beschikking staande middelen en bevoegdheden in om de asfaltfabriek van Dura Vermeer te sluiten.
- Indien andere bedrijven ook niet in staat blijken om schoon of in ieder geval binnen de WHO-normen te produceren, worden deze ook gesloten.

Bewegen is gezond

In onze gemeente kunnen inwoners naar hartenlust bewegen. De gemeente richt de openbare ruimte optimaal in om veilig te kunnen sporten en bewegen en maakt sportdeelname voor iedereen toegankelijk.

- Wandelen, fietsen, buiten spelen en sporten worden gestimuleerd en krijgen volop de ruimte, maar gaan niet ten koste van de natuur of het groen. De openbare ruimte wordt beweegvriendelijk ingericht en er komen meer natuurlijke en groene speelplaatsen.

- Sporten in verenigingsverband moet voor iedereen mogelijk zijn. In elke wijk zijn sportvoorzieningen voor jong en oud, zoals beweegtuinten, fitnessplekken, openbare voetbal- en basketbalveldjes en skateparken.
- Schoolpleinen en speelgelegenheden worden vergroend en zijn buiten schooluren beschikbaar voor de buurt.
- Nieuwe sportvelden worden zo groen en natuurinclusief mogelijk aangelegd en er wordt geen gif gebruikt bij onderhoud. Er worden geen nieuwe kunstgrasvelden aangelegd. Als bestaande kunstgrasvelden aan vervanging toe zijn, worden ze vervangen door echt gras. Op alle kunstgrasvelden waar gebruik wordt gemaakt van rubbergranulaat, wordt het rubbergranulaat opgeruimd en zonodig vervangen door een niet giftig en schadelijk materiaal, zoals kurk of kokosvezels.
- De gemeente stimuleert deelname aan sport in het bijzonder onder doelgroepen die hieraan weinig deelnemen, onder wie (kinderen van) mensen met een laag inkomen.
- De gemeente heeft een geschikt sportaanbod voor ouderen en mensen met een chronische ziekte of beperking.
- Het Goffertbad blijft open, toegankelijk en betaalbaar voor alle lagen van de bevolking.

Gezond en duurzaam voedsel

De Partij voor de Dieren wil dat gezond, biologisch en plantaardig eten makkelijker en goedkoper wordt. Ongezonder eten is helaas overal beschikbaar en er wordt grootschalig reclame voor gemaakt door de voedselindustrie.

- De gemeente stelt een voedselvisie op en informeert en stimuleert haar inwoners met een campagne om gezond, biologisch, duurzaam en plantaardig te eten.
- De gemeente tilt in de eigen organisatie het succesvolle concept 'Carnivoor? Geef het door!' naar een hoger plan: plantaardig voedsel wordt de norm en dierlijk voedsel de uitzondering.
- Plantaardig eten wordt gestimuleerd bij de organisaties waar de gemeente aan deelneemt of die de gemeente (financieel) ondersteunt.
- Nijmegen zoekt naar middelen om nieuwe vestigingen van fastfoodketens te kunnen weren en treedt daarover in overleg met het Rijk.
- Nijmegen weert snoepautomaten en reclame voor ongezond voedsel van stations en openbare voorzieningen.
- Nijmegen ondersteunt dat kinderen van jongs af aan gezonde en duurzame voeding krijgen. Denk hierbij aan het faciliteren van plekken voor borstvoeding in openbare gebouwen en het geven van fruit en een gezonde, duurzame lunch op kinderdagverblijven en scholen.
- De gemeente wordt eetbaar: er komen meer moes- en pluktuinen.
- Het armoedebeleid moet gezondere voedselkeuzes makkelijker maken.
- De gemeente activeert en motiveert bewoners en bedrijven om voedselverspilling te verminderen en neemt maatregelen om voedselverspilling binnen de eigen organisatie tegen te gaan.

Gezond en wel

Steeds meer mensen voelen zich eenzaam en ongelukkig in onze geïndividualiseerde samenleving. Sommigen ervaren stress en een te hoge prestatiedruk. Depressieve klachten en burn-outs liggen op de loer. Dat verdient meer aandacht en openheid. Om het welzijn te bevorderen en de zorgkosten op termijn beheersbaar te houden investeert de Partij voor de Dieren in preventie. Onze samenleving gezond, sociaal, veilig en ontspannen maken is de beste manier om gezond te worden.

- Initiatieven die gericht zijn op preventieve gezondheidszorg en welzijn, zoals het voorkomen van eenzaamheid en geestelijke problemen, krijgen steun van de gemeente.

- De gemeente stimuleert de inzet van ervaringsdeskundigen bij de ondersteuning van kwetsbare mensen.
- De gemeente investeert in jongerencentra, buurthuizen, wijkcentra en ontmoetingsplekken voor ouderen en mensen met een beperking.
- Er komt een brede aanpak om de psychische gezondheid te verbeteren, waarbij naast zorgprofessionals ook het (hoger) onderwijs en werkgevers- en werknemersorganisaties betrokken worden. Ook komt er een integrale aanpak voor de preventie van zelfdoding.

Zoönosen zoals COVID-19 en Q-koorts

De coronacrisis heeft ingrijpende gevolgen voor onze samenleving. COVID-19 was niet de eerste zoönose (infectieziekte die overspringt van dier op mens) die het gevolg was van onze omgang met dieren: door de intensieve veehouderij, de natuurvernietiging door de mens en de wereldwijde handel in dieren lopen we een hoog risico op nieuwe zoönosen. Virussen kunnen zo gemakkelijk overspringen van dieren op mensen. Dit is een bedreiging voor de wereldwijde volksgezondheid. Een nieuwe uitbraak moeten we dan ook voorkomen, en daarmee kunnen we in Nijmegen lokaal beginnen.

- Nijmegen brengt in kaart welke mogelijke bronnen er binnen de gemeente zijn waar ziekteverwekkers van dier naar mens kunnen overspringen. Daarbij is er speciale aandacht voor veehouderijen en markten met (exotische) dieren.
- Tijdens de corona-lockdown zagen we het grote belang van natuur en groen voor mensen: recreatie in het groen en in de natuur is in die periode sterk toegenomen, met alle gevolgen van dien. De gemeente neemt daarom maatregelen om schade te beperken en overlast te voorkomen en legt extra groen en natuur aan.
- Bij de coronaherstelmaatregelen staan niet de economische kortetermijnbelangen centraal. We moeten niet terug naar het oude abnormaal, maar naar een nieuw normaal waarin de belangen van dieren, natuur, milieu en klimaat centraal staan.
- Als gevolg van de coronamaatregelen kampen veel (jonge) mensen met psychologische problemen. We zorgen ervoor dat er voldoende toegankelijke psychologische hulp voor deze mensen beschikbaar is.

Zorg op maat

De behoefte aan zorg en hulp vanuit de Wet op de Maatschappelijke Ondersteuning neemt toe. Dit komt onder andere door een ongezonde leef- en voedselomgeving, hoge prestatie-eisen, de toename van het aantal chronisch zieken en door de vergrijzing. In de zorg zijn problemen ontstaan toen de Rijksoverheid verantwoordelijkheden afschoof op gemeenten zonder daar voldoende budget bij te geven.

- Iedereen die zorg en hulp behoeft heeft daar recht op, zonder lange wachtlijsten en met oog voor de menselijke maat. Nijmegen levert de beste zorg die het kan en vraagt bij de Rijksoverheid om meer geld voor de zorg.
- De gemeente zorgt voor ruim voldoende mensen en middelen om de gedupeerden van het toeslagenschandaal - en waar noodzakelijk hun omgeving - te helpen op een manier die recht doet aan hun wensen en eisen. Het herstel mag niet ten koste gaan van andere taken op het gebied van welzijn. Extra middelen vanuit de landelijke overheid zijn dus vereist. Nijmegen faciliteert een oplossing gebaseerd op de pilots 'betekenisvol herstel' en 'versneld herstel' die bijdraagt aan het emotionele en financiële herstel van de ouders en aan een zo kort mogelijke integrale beoordeling op één locatie.
- De gemeente zorgt voor kwalitatief goede zorg en hulpverlening, liefst door kleinschalige, buurtgerichte organisaties waar zorgmedewerkers fatsoenlijke werkomstandigheden hebben en zorgbestuurders geen topsalaris verdienen. Zorgverleners en opvanglocaties houden rekening met de achtergrond, identiteit en levensstijl van gebruikers.

- Wachtlijsten en wachttijden dringen we terug. Tot het zover is zorgen we voor voldoende overbruggingszorg en meer (tijdelijke) opnameplaatsen. De gemeente zorgt ook voor voldoende behandelplekken en reservebedden voor mensen in acute (psychische) nood.
- De overbelasting van de jeugdzorg pakken we adequaat aan. We beperken de wachtlijsten en lossen knelpunten in de GGZ op. Persoonlijke begeleiders komen langs bij gezinnen die het nodig hebben en huisartsenposten krijgen een ondersteuner.
- Ouders en kinderen krijgen goede ondersteuning bij scheiding, ziekte en andere ingrijpende gebeurtenissen.
- Het bevorderen van gelijke kansen voor iedereen is nodig om zwaardere jeugdzorg te voorkomen.
- Het komt nog te vaak voor dat jongeren die jeugdhulp ontvangen opeens in het diepe vallen op het moment dat ze 18 worden. De overgang tussen jeugdzorg en volwassenenzorg moet daarom worden versoepeld, door geleidelijke afbouw van de geboden hulp van 18 jaar tot 21 jaar.
- De gemeente erkent de relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling. Om huiselijk geweld en dierenmishandeling tegen te gaan werkt de gemeente nauw samen met het Landelijk Expertise Centrum Dierenmishandeling en het Landelijk Expertise Centrum Kindermishandeling.
- Bij politie, jeugdzorg, scholen, dierenartsen en sociale wijkteams wordt extra aandacht besteed aan het herkennen en melden van geweld in de thuissituatie tegen zowel mensen als dieren.
- Het moet voor slachtoffers van huiselijk geweld makkelijker worden om melding te doen en gebruik te maken van crisisopvang als het niet mogelijk is om de thuissituatie voldoende veilig te maken. Er is voor die situaties voldoende crisisopvang beschikbaar in de regio.
- Met organisaties voor vrouwen- en mannenopvang spreekt de gemeente af dat zij bij het intakegesprek vragen naar de aanwezigheid van huisdieren binnen het gezin. Daarbij wordt dan ook de mogelijke opvang van het huisdier besproken.
- De gemeente helpt mensen die (tijdelijk) naar een crisisopvang of zorginstelling verhuizen om hun huisdier mee te nemen, tenzij dat niet in het belang van het dier is. Als dat niet mogelijk is, wordt gezorgd voor goede opvang van het huisdier.
- Mantelzorgers worden (financieel) ondersteund. Er komt extra aandacht voor het tegengaan van overbelasting van mantelzorgers. Bij de toegang en evaluatie van de zorg wordt meer rekening met de beperkte belastbaarheid van mantelzorgers gehouden.
- Cliënten in de zorg moeten kunnen meebeslissen over hun eigen behandeling. Inwoners hebben de mogelijkheid tot eigen regie over hun persoonsgegevens.
- De gemeente zorgt voor kwalitatief goede hulpmiddelen en doelgroepenvervoer, waar service en duurzaamheid (door bijvoorbeeld hergebruik en elektrisch vervoer) hand in hand gaan. Bij aanvragen voor ondersteuning voor mensen met een beperking met hulp- of therapiedieren wordt goed gekeken naar dierenwelzijn.

Verslavingen

Het gebruik van genotsmiddelen kan risico's voor de gezondheid en veiligheid opleveren en kan leiden tot verslaving. Ook mag het gebruik niet leiden tot vervuiling van het milieu en hinder voor de omgeving.

- De gemeente zorgt voor een goede voorlichting over de gezondheidsrisico's van het gebruik van verslavende middelen, waaronder ook gamen, (online) gokken, internet en sociale media. Jongeren krijgen hierbij speciale aandacht. Nijmegen ondersteunt het tegengaan van verslaving.

- Nijmegen werkt toe naar rookvrije generaties. Er wordt niet meer gerookt bij scholen, op kinderspeelplaatsen en bij sportgelegenheden. Er komen meer rookvrije zones in de openbare ruimte, bijvoorbeeld bij bushaltes en ziekenhuizen. De gemeente geeft het goede voorbeeld en verbiedt roken rond alle gemeentelijke gebouwen.
- Er komen geen nieuwe casino's of gokhallen.
- Nijmegen staat open voor proeven met lokale wietteelt. Deze teelt is duurzaam en biologisch. Er komen geen nieuwe coffeeshops in de buurt van scholen.
- Er komt een preventiecampagne over het gebruik van lachgas. Vanwege milieu-, klimaat- en gezondheidsrisico's, wordt lachgas in de openbare ruimte verboden.

Veiligheid

De gemeente zet stevig in op veiligheid in de brede zin van het woord. Om Nijmegen op de lange termijn veilig en leefbaar te houden worden zowel criminaliteit als racisme en discriminatie actief bestreden. Daarnaast is het belangrijk om zoveel mogelijk te voorkomen dat mensen op het verkeerde pad raken en in de criminaliteit belanden.

- Ondernijning verwevenheid tussen boven- en onderwereld) is een groot probleem in heel Nederland. De gemeente investeert in de politiecapaciteit tegen ondernijning, witwassen en fraude en bekijkt het vergunningenbeleid kritisch.
- Nijmegen investeert in meer toezicht en handhaving om toenemende criminaliteit in de stad en in het buitengebied tegen te gaan, zoals dumpingen van drugsafval, illegale verhuur aan drugsproducenten, stroperij en illegale bomkap.
- Nijmegen investeert in meer wijkagenten, de ogen en oren van de buurt. Dankzij de inzet van de wijkagent kunnen mogelijke problemen in de buurt al in een vroeg stadium worden gesignaleerd, voor ze ontsporen.
- Er komt meer aandacht voor de oorzaken van criminaliteit en het voorkomen van criminaliteit, bijvoorbeeld door te investeren in jongeren in kansarme situaties. Ook zet de gemeente in op preventie door goed en zinvol jongerenwerk en voldoende opbouwwerkers. De gemeente biedt, liefst proactief, gerichte ondersteuning aan ouders met kinderen/pubers die dreigen af te glijden, bij voorkeur door professionals met dezelfde culturele achtergrond.
- Met cameratoezicht en automatische gezichtsherkenning in de publieke ruimte wordt uit privacyoverwegingen zeer terughoudend omgegaan. Cameratoezicht biedt slechts schijnveiligheid en zorgt vaak alleen maar voor verplaatsing van het probleem.
- Discriminatie en racisme worden actief bestreden, zie ook hoofdstuk 8.
- Iedereen moet veilig over straat kunnen. Hierbij wordt extra aandacht besteed aan vrouwen en LHBTQIA+-personen. Straatintimidatie wordt aangepakt.
- Er komt een actieplan om femicide (vrouwenmoord), (online) vrouwenhaat en geweld tegen vrouwen tegen te gaan.
- Preventief fouilleren werkt etnisch profileren en stigmatiseren in de hand en Nijmegen staat dit niet toe.
- Veiligheid van mens en dier staat onder druk door de klimaatcrisis, wat zich uit in hittestress, droogte, natuurbranden en overstromingen. Nijmegen speelt in op deze risico's en maakt veiligheidsprotocollen en hitteplannen. De gemeente neemt dierveiligheid mee in een effectief plan voor klimaatadaptatie.
- In het rampenplan worden de evacuatie, in-veiligheidstelling en tijdelijke opvang geregeld van alle dieren in de Nijmegen, van huisdieren tot aan dieren op de kinderboerderij.
- In het driehoeksoverleg tussen burgemeester, Openbaar Ministerie en politie is er oog voor dierenwelzijn. Dierenmishandeling wordt actief opgespoord en tegengegaan.

8 Iedereen doet er toe

Gelijke kansen, werk en inkomen

In een gezonde en bloeiende samenleving is iedereen gelijkwaardig. Maar in Nederland is van echte gelijkwaardigheid helaas nog geen sprake, ook niet in Nijmegen. Waar je wieg staat bepaalt nog altijd voor een groot deel je kansen. Gemiddeld worden mensen uit armere gezinnen en buurten minder oud en hebben ze een slechtere gezondheid. Mensen die om wat voor reden dan ook niet tot de norm behoren worden bewust en onbewust gediscrimineerd en achtergesteld. Voor racisme, discriminatie en ongelijke kansen mag geen ruimte zijn in Nijmegen. Met andere woorden: er is werk aan de winkel voor de (lokale) overheid.

Gelijke kansen voor iedereen

Racisme en andere vormen van discriminatie komen nog steeds veel voor: zichtbaar en ook onzichtbaar verweven in de structuren van onze samenleving. Het is tijd voor zelfreflectie en een daadkrachtige aanpak vanuit de overheid, die zich niet afzijdig mag houden. Erkenning van het verleden is een belangrijk onderdeel van de bestrijding van hedendaagse discriminatie en racisme.

- Nijmegen treedt met kracht op tegen discriminatie en komt met een plan om institutioneel racisme uit te bannen.
- De gemeente investeert in de emancipatie van minderheden op scholen, bij sportverenigingen, in zorginstellingen, in religieuze kringen en binnen de eigen organisatie.
- Nijmegen pakt discriminatie op de arbeidsmarkt aan, bijvoorbeeld door het mogelijk maken van anoniem solliciteren.
- Het ambtenarenapparaat wordt een evenwichtige afspiegeling van de samenleving. Nijmegen onderzoekt op welke wijze de eigen organisatie, inclusief het college, inclusiever en meer divers kan worden.
- Informatie die vanuit de gemeente wordt verstrekt is zoveel mogelijk geschreven op taalniveau B1, wat door de meeste inwoners wordt begrepen. Waar nodig wordt belangrijke informatie ook in andere talen verstrekt.
- Nijmegen zorgt dat aangifte doen van discriminatie laagdrempeliger wordt om zo de aangiftebereidheid van slachtoffers te vergroten. Dit doen we onder andere door sensitiviteitstraining over bijvoorbeeld racisme en LHBTQIA+-onderwerpen bij de politie.
- Etnisch profileren is discriminatie. Etniciteit en nationaliteit mogen geen factor zijn bij selectiebeslissingen en risicoprofielen van Nijmegen.
- Preventief fouilleren werkt etnisch profileren en stigmatisering in de hand en Nijmegen staat dit niet toe .
- De gemeente doet geen zaken met (en verleent geen subsidies aan) organisaties die discrimineren en uitsluiten.
- De gemeente onderzoekt het aandeel van Nijmegen in het slavernijverleden van Nederland. Indien er een aandeel is, worden excuses gemaakt.
- Burgers moeten kosteloos en zonder psychisch onderzoek hun achternaam kunnen veranderen als die uit het koloniale verleden stamt.
- Betwist erfgoed wordt in kaart gebracht. Nijmegen zoekt op democratische wijze een zelfkritische omgang met dit erfgoed.
- Nijmegen ondersteunt en faciliteert feestdagen van verschillende culturen, zoals het Suikerfeest en Keti Koti.
- De gemeente werkt op geen enkele wijze mee aan vieringen waarbij Zwarte Pieten aanwezig zijn. Sinterklaas wordt een leuk feest voor alle kinderen.
- Er wordt op meerdere plekken in de gemeente zichtbaarheid gegeven aan LHBTQIA+'ers. In samenwerking met het regenboognetwerk worden rondom bepaalde dagen, zoals bijvoorbeeld de internationale dag tegen transfobie en de Coming Out Day, publiekscampagnes en activiteiten georganiseerd. De gemeente past het vlaggenprotocol zodanig aan dat op iedere officiële regenboogdag de regenboogvlag wordt gehesen.
- Nijmegen zorgt voor een genderneutraal toilet op het gemeentehuis en stimuleert instellingen zoals de bibliotheek en buurthuizen om hetzelfde te doen.
- Nijmegen kiest in de communicatie naar burgers een gender neutrale aanspreekvorm.
- Nijmegen wijst scholen op de mogelijkheid ervaringsdeskundigen in te schakelen voor voorlichting over (LHBTQIA+-)discriminatie en racisme.
- Nijmegen draagt er zorg voor dat sekswerkers hun werk op een veilige manier kunnen uitvoeren.

- De gemeente zorgt dat straatnamen in Nijmegen recht doen aan de geschiedenis van alle inwoners. Bij nieuwe straatnamen die naar personen verwijzen wordt diversiteit het uitgangspunt. De gemeente faciliteert het maatschappelijk debat over hoe om te gaan met bestaande straatnamen die verwijzen naar het koloniale verleden.

Humaan asielbeleid

De Partij voor de Dieren maakt zich zorgen over het gebrek aan bestaanszekerheid en toekomstperspectief in grote delen van de wereld. De klimaat- en natuurriscrisis zullen dit in de toekomst alleen maar verergeren. De gemeente heeft een humaan opvangbeleid voor mensen die een veilig onderkomen zoeken.

- Nijmegen biedt kleinschalige opvang aan asielzoekers verspreid over de gemeente. Asielzoekers worden opgevangen op een wijze die hen in staat stelt zich te ontplooiën door middel van taalcurricula, onderwijs, werk en goede zorg.
- Nijmegen helpt statushouders bij het vinden van huisvesting, integreren en het vinden van een gepaste baan en/of opleiding. Hierbij werkt de gemeente nauw samen met de arbeidscoaches van Vluchtelingenwerk. De arbeidscoaches steken tijd en aandacht in het leren kennen van de vluchteling. Samen kijken ze naar de wensen en ervaring van de vluchteling.
- De gemeente werkt niet mee aan het uitzetten van kinderen die hier geworteld zijn.
- Niemand zou op straat moeten slapen, dus ook uitgeprocedeerde asielzoekers niet. Nijmegen draagt er zorg voor dat deze mensen een veilige slaapplek en te eten hebben.

Volwaardig meedoen voor iedereen

Mensen zijn gelukkiger wanneer zij iets kunnen betekenen in de samenleving. Mensen moeten ongeacht hun achtergrond, functiebeperking, financiële situatie of leeftijd hun talenten kunnen ontplooiën. Kern van het sociale beleid hoort te zijn: "Niets over ons, zonder ons".

- Het marginaliseren en stigmatiseren van mensen met een functiebeperking op grond van hun lichamelijke en/of verstandelijke gesteldheid, ook wel validisme genoemd, wordt serieus genomen als vorm van discriminatie.
- Nijmegen bevordert de gelijke rechten van mensen met een beperking en zorgt ervoor dat het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap strikt wordt nageleefd. Toegang tot overheidsgebouwen en publieke voorzieningen zoals onderwijs, openbare instellingen, toiletten en openbaar vervoer wordt vanzelfsprekend voor iedereen. Zaken als ondertiteling van de raadsuitzending, gebarentolken bij belangrijke gemeentelijke evenementen en rolstoelvriendelijke stoepen worden de norm.
- Openbare en publieke ruimtes worden optimaal toegankelijk voor mensen met een lichamelijke, visuele of auditieve beperking, voor mensen die snel overprikkeld raken en voor analfabeten en laaggeletterden. De straten, (voetgangers)bruggen en wandelpaden in Nijmegen zijn toegankelijk ingericht. Bij de inrichting van nieuwe of te renoveren looproutes, wordt rekening gehouden met rolstoelvriendelijkheid en toegankelijkheid voor mensen met een audiovisuele beperking.
- De gemeente investeert in laagdrempelige en goed bereikbare buurt- en dorpshuizen.
- Op verschillende plekken, zoals het centrum, worden leenrollators en/of leenrolstoelen aangeboden.
- Iedereen moet op een goed toegankelijke plek in de buurt zelfstandig hun stem kunnen uitbrengen bij verkiezingen.
- Nijmegen investeert in signaleringsnetwerken per buurt of dorp om eenzaamheid, verwaarlozing, mishandeling en uitbuiting op te sporen.
- De gemeente is ruimhartig in het toekennen van hulpmiddelen. Het gebruik en de toewijzing van parkeerplaatsen voor mensen met een beperking is gratis.

- Nijmegen houdt bij beleidsontwikkeling rekening met burgers met een lichamelijke, psychische, visuele of auditieve aandoening. Daarbij maakt de gemeente structureel gebruik van checklists die helpen bij het vergroten van de bewustwording over en opnemen van deze inclusiviteit.

Een armoedevrij Nijmegen

Ieder mens heeft recht op bestaanszekerheid en bescherming tegen armoede en sociale uitsluiting. Helaas is er nog veel armoede en ongelijkheid, wereldwijd en ook in Nederland. Bij veel mensen is de portemonnee al voor het einde van de maand leeg. Steeds stijgende vaste lasten en zorg dragen voor anderen maken het leven duur. Onverwachte rekeningen, zoals een reparatie, zijn dan net te veel. Nijmegen kan en moet meer inzetten op het verlichten en voorkomen van armoede.

- De invoering van een basisinkomen heeft veel voordelen. De gemeente geeft aan bij het Rijk, dat hierover gaat, dat Nijmegen een pilot wil met een basisinkomen.
- De gemeente komt met een plan om te voorkomen dat armoede wordt doorgegeven van generatie op generatie.
- Er komt extra aandacht voor kinderen die opgroeien in armoede of een taalachterstand hebben. Ieder kind heeft recht op goede kleding, gezonde maaltijden, een fiets en een laptop voor school.
- Voor veel jongeren is het een moeilijke overgang als zij op hun 18e wettelijk volwassen worden om verantwoordelijk te worden voor hun eigen financiën. Nijmegen zet extra in op het voorkomen van schulden bij jongeren.
- Armoede wordt onder andere bestreden door goede, mede op preventie gerichte schuldhulpverlening. Nijmegen ondersteunt de voedselbank en weggeefwinkels om de gevolgen van armoede te verlichten.
- Huisdieren zijn geen onderpand. Bij eventuele schuldsanering of huisuitzetting worden huisdieren en hun toebehoren niet onder dwang verkocht.
- De gemeente maakt het mogelijk om saneringskredieten te verstrekken aan inwoners met problematische schulden.
- Het natraject van schuldhulpverlening wordt verbeterd om te voorkomen dat mensen opnieuw in de schulden belanden.
- De gemeentelijke voorzieningen voor mensen met een laag inkomen breiden we uit. Hiermee maken we onder andere sport, kleding en cultuurbezoek beter toegankelijk voor mensen met een kleine portemonnee.
- Gemeentelijke belastingen worden eerder kwijtgescholden, onder andere om de armoedeval te voorkomen. De normbedragen voor vermogen die gelden voor kwijtschelding van de gemeentelijke belastingen worden gelijk gesteld aan die voor de Participatiewet. Dit maakt het voor mensen met een laag inkomen lonend om een gezonde financiële buffer aan te houden.
- Mensen met een bijstandsuitkering mogen giften tot 20% van hun uitkering behouden zonder hierdoor gekort te worden op hun uitkering.
- Niemand hoeft op straat te slapen. Nijmegen regelt voldoende gratis en passende slaapplekken voor dak- en thuislozen. Ook hun huisdieren zijn hier welkom. Er is extra aandacht voor dak- en thuisloze LHBTQIA+-jongeren en andere kwetsbare groepen.

Werk in groene banen

De gemeente speelt een grote rol in het zorgen voor passend werk voor iedereen die dat wil. Dit kan ook door vrijwilligerswerk te doen of door stage te lopen wanneer betaalde arbeid (nog) niet mogelijk is.

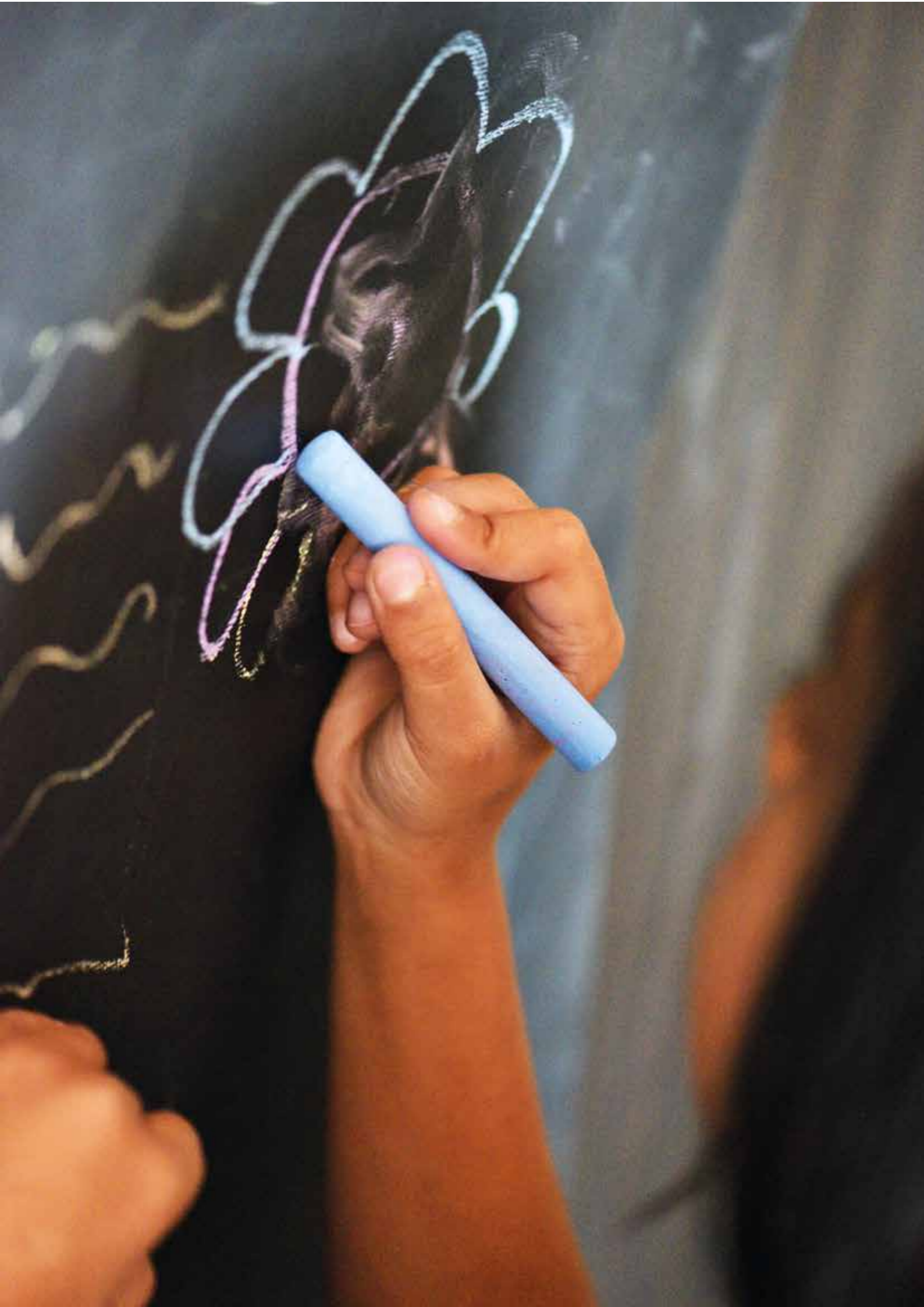
- Nijmegen stimuleert groene en schone werkgelegenheid, opleidingen en stages. Bij inkoop en aanbestedingen wordt goed werkgeverschap een criterium.
- De gemeente start een pilot op basis van het principe van "Open Hiring", waarbij iedereen voor bepaalde functies welkom is, ongeacht verleden, opleiding of ervaring.
- De gemeente stimuleert goed werkgeverschap en spreekt bedrijven hierop aan.
- De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld. Waar mogelijk neemt de gemeente het personeel in eigen dienst en zorgt ze voor goede arbeidsvoorwaarden. De gemeente breidt de duur en de vergoeding voor het ouderschapsverlof uit voor alle ouders. Ook wordt transitieverlof voor transgender medewerkers vastgelegd. De gemeente voert proactief beleid om ook mensen met een arbeidsbeperking in dienst te nemen.
- De gemeente faciliteert bij- en herscholing door het aanbieden van stage- en opleidingsplaatsen. Om jeugdwerkloosheid terug te dringen zet de gemeente in op het begeleiden van starters op de arbeidsmarkt.
- Het wordt voor lokale ondernemers en instellingen financieel aantrekkelijk gemaakt om iemand met een bijstandsuitkering in dienst te nemen.
- De gemeente ondersteunt uitkeringsgerechtigden om vrijwilligerswerk, mantelzorg en stages te doen. Ook als deze activiteiten niet direct gericht zijn op terugkeer naar de arbeidsmarkt, maar zonder dat het verplicht vrijwilligerswerk wordt. De persoon met een uitkering staat centraal, niet de organisatie die (goedkoop) extra menskracht in wil zetten.
- Sociale werkplaatsen blijven behouden, zodat mensen dicht bij huis betekenisvol werk kunnen doen met goede begeleiding. Mensen die bij hun dagbesteding een maatschappelijke meerwaarde toevoegen, hoeven geen eigen bijdrage voor die dagbesteding te betalen.
- Arbeidsmigranten werken vaak onder en leven vaak in ondermaatse omstandigheden. De manier waarop arbeidsmigranten worden gehuisvest wordt strenger en frequenter geïnspecteerd en wordt verbeterd.

9 Slimmer, wijzer, mooier

Onderwijs en cultuur

Goed en toegankelijk onderwijs

vormt het fundament voor een vrije, democratische samenleving. Het onderwijs zou er een stuk beter voor kunnen staan. Niet elk kind heeft nu dezelfde kans op goed onderwijs. Een goed cultuurbeleid is van grote waarde voor Nijmegen, want kunst en cultuur verrijken het leven en inspireren.

Goed onderwijs voor iedereen

De Partij voor de Dieren wil dat het onderwijs niet alleen gericht is op het ontwikkelen van cognitieve vaardigheden maar op de ontplooiing van álle talenten, inclusief sociale, emotionele, motorische en creatieve vermogens. Scholen horen gericht te zijn op de ontwikkeling van de individuele leerling, niet op het halen van de hoogst mogelijke cijfers. Onderwijs draagt bij aan de bewustwording over de klimaatcrisis, milieuproblematiek en dierenwelzijn en over de rol van de mens hierin.

- Er zijn voldoende scholen in de buurt zodat elk kind lopend of op de fiets naar school kan.
- De gemeente investeert in het tegengaan van onderwijssegregatie, bijvoorbeeld door extra zorgteams op zwakkere scholen, verhoogde inzet van schoolmaatschappelijk werkers, maatschappelijke convenanten tussen scholen en de verlengde schooldag.
- Een helder en eerlijk aanmeldbeleid bij scholen zorgt ervoor dat alle kinderen in Nijmegen een gelijke kans op goed onderwijs hebben.
- Een gezond binnenklimaat is belangrijk voor zowel leerlingen als leraren. De gemeente trekt voldoende geld uit voor het natuurinclusief renoveren en verduurzamen van verouderde schoolpanden. Nieuwe schoolpanden worden natuurinclusief en energieneutraal gebouwd.
- De gemeente investeert in sport (waaronder zwemlessen) en cultuur- en muziek- en (onafhankelijke) duurzaamheidseducatie op scholen. Scholen worden gestimuleerd om lessen over inclusiviteit aan te bieden, met voldoende aandacht voor emancipatie, racisme en discriminatie.
- Scholen worden gestimuleerd en financieel ondersteund om groene schoolpleinen, schoolmoestuinen en gezonde kantines te hebben waar gratis fruit en een gezonde, duurzame schoollunch worden aangeboden.
- Veel van de problemen in onze maatschappij, zoals onze slechte omgang met dieren, zinloos geweld en vandalisme komen door een gebrek aan empathie met anderen. De gemeente stimuleert programma's die compassie bij kinderen verhogen.
- Bij scholieren en studenten komen vaak psychische klachten voor. Er dient actief gewerkt te worden aan een cultuur waarin taboes rondom psychische klachten doorbroken worden en waarin het praten erover wordt gestimuleerd. Ook zorgt de gemeente voor voldoende hulpverlening op maat.
- Scholen verzorgen lessen over eenzaamheid onder LHBTQIA+-leerlingen en bieden voorlichting over het aangeven en respecteren van seksuele grenzen. Het oprichten van een Gender & Sexuality Alliance (GSA) op scholen (een organisatie of groep leerlingen en vrijwilligers die zich sterk maakt voor een voor iedereen veilige omgeving op school) kan daarbij helpen.
- De gemeente faciliteert meer mbo stageplekken en stimuleert bedrijven die voor de gemeente werken dit ook te doen, om het tekort aan stageplekken voor mbo's te verkleinen.
- De gemeente bestrijdt analfabetisme en laaggeletterdheid, onder meer door het organiseren van laagdrempelige activiteiten en taalscholen in bibliotheken en buurthuizen.
- Alle peuters kunnen gebruik maken van betaalbare voorschoolse opvang.
- De invoering van het passend onderwijs is nog niet geslaagd. Het is voor kinderen en ouders vaak moeilijk om de juiste hulp te krijgen. De gemeente gaat strenger erop toezien of alle scholen wel de nodige voorzieningen treffen voor leerlingen, zodat ieder kind met plezier naar school kan gaan.
- De gemeente onderzoekt wat er nu gebeurt met scholieren en studenten die 'thuiszitten' omdat er geen passende plek voor hen gevonden kan worden of omdat zij niet in staat zijn om naar school te gaan. Met deze kennis kan de gemeente proactief bijdragen aan een nieuw programma waar deze groep elkaar kan ontmoeten, activiteiten kan doen en talenten kan blijven ontplooiën zonder de schoolse druk.

- De schoolwijkagent keert terug op middelbare scholen. Een agent die de school en de leerlingen kent, een vertrouwensband met hen opbouwt, en regelmatig langskomt om op een laagdrempelige manier te praten over bv. drugs, wapens, loverboys en (cyber)pesten kan veel leed voorkomen en zorgen voor een veiligere en betere sfeer op scholen.

Cultuur en erfgoed voor iedereen toegankelijk

Creativiteit en vrijheid zijn kernwaarden van een open samenleving. Kunst en cultuur vormen een onmisbare basis voor een leven in vrijheid, waarin nieuwe wegen kunnen worden verkend en mensen zich ten volle kunnen ontplooiën. Kunst en cultuur zetten aan tot reflectie, maken emoties los, ontroeren en ontregelen. Ze wijzen de weg naar transformatie, verandering en innovatie die de samenleving nodig heeft om te overleven en te bloeien. We willen nadrukkelijk de cultuursector betrekken bij maatschappelijke vraagstukken.

- Het budget voor kunst, cultuur en erfgoed wordt structureel verhoogd, niet alleen om meer te kunnen programmeren, maar ook om de Fair Practice Code voor eerlijke beloning in de culturele sector te kunnen realiseren.
- Cultuurbudgetten worden nu voor een te groot deel besteed aan grote en dure instellingen en panden, vaak in het centrum. Er is meer geld nodig voor de ondersteuning van laagdrempelige cultuur, juist ook in de wijken.
- Kleine culturele instellingen, organisaties voor amateurkunst, makers en artiesten komen in aanmerking voor cultuursubsidies en krijgen hulp bij het aanvragen van subsidies.
- Instellingen die cultuursubsidies van de gemeente krijgen, zetten bij hun activiteiten geen levende dieren in.
- De toegankelijkheid van theaters, bibliotheken en cultuurcentra voor mensen met een functiebeperking wordt verbeterd.
- De gemeente faciliteert (amateur-)kunstenaars, creatieve starters en duurzaam ondernemerschap door broedplaatsen zoals bijvoorbeeld Honig en Hubert te ondersteunen.
- Bij nieuwe kunst in de openbare ruimte wordt de voorkeur gegeven aan kunstenaars uit de regio. Bestaande kunst in de openbare ruimte wordt op een creatieve wijze beter onder de aandacht gebracht van inwoners, bijvoorbeeld door podcastwandelingen of apps.
- Musea zijn minstens één dag in de week gratis toegankelijk voor inwoners van de gemeente.
- Er wordt proactief gezocht naar samenwerkingen met diverse partners uit het culturele domein om op een creatieve wijze mee te denken over de uitdagingen in onze maatschappij.
- Adviescommissies voor bijvoorbeeld de selectie van kunstenaars voor gemeentelijke kunstopdrachten of de verdeling van cultuursubsidies hebben een diverse samenstelling met betrekking tot gender, etniciteit en leeftijd.
- Nijmegen investeert in behoud en heropening van voldoende openbare bibliotheken. De wijkfunctie van bibliotheken wordt versterkt.
- Nijmegen bevordert het leesplezier onder kinderen en jongeren, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren in bibliotheken.
- De gemeente stimuleert deelname aan kunst en cultuur in het bijzonder onder doelgroepen die hiervan weinig gebruik (kunnen) maken, onder wie (kinderen van) mensen met een laag inkomen en mensen met een functiebeperking of chronische ziekte.
- Nijmegen bevordert de herbesteding van monumenten. Sloop van (cultuur)historisch waardevolle of beeldbepalende panden dient voorkomen te worden.

- De gemeente steunt initiatieven om het erfgoed van migranten in Nijmegen zichtbaar te maken.
- Cultuurhuis de Lindenberg is een belangrijk centrum in het culturele speelveld in Nijmegen, dat goed met het OV bereikbaar is. Zij krijgen een volwaardig vervangende ruimte, zodat ze hun werk voort kunnen zetten.
- Theatergroep Kwatta wordt ondersteund om voortbestaan te garanderen.
- Makers zijn belangrijk voor het maatschappelijke debat. Er wordt in Nijmegen gezorgd voor voldoende atelierruimte.
- De Canisiusbibliotheek wordt openbaar toegankelijk of zodanig geëxploiteerd dat inwoners van Nijmegen deze bibliotheek tijdens museum- of winkeluren kunnen bezoeken. Nijmegen ontwikkelt een plan om dit erfgoed een levendige en passende invulling te geven.
- De gemeente investeert in het behoud van de Stadsschouwburg om de functie van theater- en concertpodium te behouden en een bredere functie te ontwikkelen.

10 Samen, eerlijk en open

Democratie, bestuur en privacy

De Partij voor de Dieren wil dat we in Nijmegen werken aan een groene en gezonde gemeente, waarbij zoveel mogelijk wordt samengewerkt met inwoners en organisaties bij de voorbereiding van gemeentelijke besluiten. Privacy is een groot goed en Nijmegen zet zich actief in voor de bescherming daarvan. De gemeente geeft het goede voorbeeld als het gaat om openheid, duidelijkheid en vertrouwen in inwoners.

Sterke lokale democratie

Betrokkenheid van inwoners wordt steeds belangrijker. Veel mensen willen meebeslissen over hun stad of buurt. Helaas komt participatie in Nijmegen vaak onvoldoende uit de verf en worden de initiatieven, de plannen of de zorgen van inwoners niet of onvoldoende meegewogen bij beslissingen van het gemeentebestuur. De Partij voor de Dieren wil dat Nijmegen positieve, concrete oplossingen van inwoners voor hun leefomgeving serieus neemt en zo mogelijk actief ondersteunt. Denk daarbij aan initiatieven als lokale energieopwekking, aanleg van groen en zorg in de buurt.

- Participatie gaat op de schop. In plaats van plannen maken voor inwoners, maken we plannen mét inwoners.
- Het raadgevend referendum krijgt een plaats bij belangrijke besluiten, zoals grote bouwprojecten of een gemeentelijke herindeling. Ook maken we wijkreferenda mogelijk.
- Gemeentelijke plannen waarvoor een vergunning nodig is worden duidelijk en op tijd aangekondigd. Deze aankondigingen zijn niet alleen digitaal, maar ook in huis-aan-huisbladen en op de werklocatie zelf, denk bijvoorbeeld aan een lint om bomen die worden gekapt.
- De gemeente staat positief tegenover inwonersinitiatieven die passen binnen een leefbare en diervriendelijke gemeente en ondersteunt deze waar mogelijk.
- Het gemeentelijke klachtenloket, o.a. in de vorm van de meld- en herstelapp, wordt naar behoefte uitgebreid. Er wordt geïnvesteerd in een snellere en adequate opvolging van meldingen en klachten.
- Er komt een sociaal statuut waarin de gemeente met woningcorporaties en huurdersverenigingen bindende afspraken maakt over rechten van bewoners bij ingrijpende ontwikkelingen waarbij herhuisvesting aan de orde is.
- Nijmegen versterkt lokale initiatieven en de vorming van inwonersgroeperingen (zoals wijk/dorpsraden en buurtverenigingen). Deze worden actief betrokken bij besluiten over de buurt.
- De kinderraad en de jeugdraad, die de gemeenteraad gevraagd en ongevraagd van advies kunnen voorzien, worden vaker geconsulteerd.
- Nijmegen stelt naast de gemeentelijke ombudsfunctie een kinderombudsfunctie in.
- Demonstreren is een grondrecht. De aanmeldingsplicht voor kleine demonstraties wordt afgeschaft. Voor demonstraties naar aanleiding van actuele gebeurtenissen wordt de aanmeldtermijn verkort.
- Sterke, onafhankelijke, lokale media zijn van groot belang voor de inwoners van Nijmegen. Hier wordt niet op bezuinigd. Er wordt meer geld vrijgemaakt om de uitzendingen toegankelijk te maken voor mensen met een auditieve beperking. Om onafhankelijke (onderzoeks-)journalistiek te bevorderen komt er een breed toegankelijk lokaal mediafonds.
- Nijmegen zorgt dat haar inwoners op een goede manier kunnen participeren, zeker bij besluiten die impact op hen of hun omgeving kunnen hebben. Daarbij wordt vanaf het begin duidelijk gecommuniceerd wat bewoners wel en niet mogen verwachten met goede argumenten. De gemeente leert van participatietrajecten uit het verleden.

Transparant bestuur

Vertrouwen in de lokale overheid wordt geschaad door ondoorzichtige besluitvorming, geheime afspraken, achterkamertjes en ondemocratische samenwerkingsverbanden. Nijmegen zet in op een open en transparant bestuur waarbij vertrouwen in inwoners het uitgangspunt is.

- In principe is alle gemeentelijke informatie openbaar en digitaal beschikbaar. Het college en de raad zijn uiterst terughoudend bij het opleggen van vertrouwelijkheid of geheimhouding.

- Er komt een gemeentelijk, openbaar lobbyregister. Bij raadsvoorstellen en beleidskaders wordt standaard vermeld welke betrokkenheid lobbyisten en belangenbehartigers op de voorstellen hebben gehad. Het college rapporteert jaarlijks over het lobbyregister.
- De afspraken die gemaakt worden tijdens de formatie van het college worden openbaar gemaakt.
- Gemeentelijke communicatie wordt begrijpelijker, toegankelijker en sneller.
- Inwoners die niet uit de voeten kunnen met digitale middelen kunnen voor gemeentezaken telefoneren of bij een fysieke balie in de Stadswinkel, buurtthuizen en bibliotheken terecht. Communicatie per post blijft mogelijk, evenals het contant betalen op het Stadhuis.
- De democratische controle op samenwerkingsverbanden met andere gemeenten of organisaties, de zogenaamde gemeenschappelijke regelingen, is een punt van zorg en wordt verbeterd.
- Nijmegen zoekt actief regionale samenwerking op het gebied van klimaat, natuur en milieu, en zorgt ervoor dat democratische controle door de gemeenteraad is gewaarborgd.

Het recht op privacy

De vrije persoonlijke levenssfeer en privacy van inwoners is ontzettend belangrijk. Helaas zien we dat dit steeds meer onder druk komt te staan. De Partij voor de Dieren wil dat de privacy van inwoners gerespecteerd wordt.

- Met inzet van gemeentelijk cameratoezicht wordt uit privacyoverwegingen zeer terughoudend omgegaan. Het mag alleen tijdelijk en onder strikte voorwaarden, zoals een maximum bewaartermijn voor de camerabeelden.
- Advertentieboards met gezichtsherkenning of andere 'slimme' camera's worden verboden.
- De gemeente gaat uiterst voorzichtig om met persoonsgegevens. Het opslaan van gegevens en het gebruik hiervan mag alleen voor concrete, afgebakende doelen en als er een wettelijke grondslag voor is.
- Online monitoring van inwoners wordt tot het minimum beperkt en gebeurt volgens duidelijke richtlijnen. De gemeente gebruikt geen nep-accounts op sociale media.
- De gemeente gebruikt geen algoritmes waarbij computers besluiten nemen over mensen zonder menselijke inmenging. Algoritmes worden alleen gebruikt daar waar de werking ervan transparant is.
- Nijmegen verbiedt wifi-tracking van inwoners in de openbare ruimte.
- Nijmegen geeft inwoners inzicht in wie toegang heeft tot hun door de gemeente verwerkte persoonsgegevens en informeert inwoners actief over hun recht op inzage, correctie en verwijdering.
- NAW- en telefoongegevens van bezwaarmakers worden niet doorgegeven aan degene tegen wiens plannen de bezwaren zijn gericht, tenzij er toestemming is van de bezwaarmaker.